

KUREGEM

DEEL 1 HISTORISCHE CONTEXT

Tekst

Dirk De Caluwé

Foto's

Beeldenstorm

Illustraties

Oude kaart van Guillaume de Wautier: K.B. ca. 1819-1821, kopie Anderlechtensia
Kaart Kuregem: Beeldenstorm

Vormgeving

Kurasaw Productions, www.kurasaw.be

Druk

Gillis Printing Company

Dank aan

Touria Aziz voor haar bijdrage 'Hugo Carmeliet, een 'Kuregemnaar' sinds 1965';

Manu Aerden, Pol Arnauts, Karim Boulmaïz, Hugo Carmeliet, Jan Claes,
Véronique De Leener, Isabelle Demeyere, Pierre Demol, Karlien Depoorter, Mark D'Hondt,
Nafisa El Ouali, Paul Thielemans, Joris Tiebout, Patrick Verheggen
voor het nalezen van de teksten en de vele suggesties;

Frans Steenhoudt, Leo Van linden voor de stijl- en taalcorrecties;

Luc Blancke (Archief Abatan NV), Christiaan Oyen (KWB – Tram 66),
Paul Teughels (Beeldenstorm) voor de foto's ;

Pol Arnauts, Hannes De Geest, Véronique De Leener, Didier De Swert, Niki D'Heere,
Christiaan De Vilder, Dirk Gillis, Nik Honinckx, Marcel Jacobs, Diana Khramtsova,
Leopold Lapage, Ana Perez, Axel Pauwels, Johan Serck, Albert Stas, Joris Tiebout,
Gunter Vandeplass, Bart Vandeput om de realisatie mee mogelijk te maken.

Contact

Dirk De Caluwé – 0484 916 252 – dirkdca@gmail.com

ISBN 978 90 817848 0 1

Wettelijk depot D/2011/12.692/1

NUR 693 / 758

Verkoopprijs € 8,95

Uit deze uitgave kan worden overgenomen mits de bron wordt vermeld
en een exemplaar van de publicatie wordt bezorgd.

KUREGEM

DEEL 1

HISTORISCHE CONTEXT

IS EEN UITGAVE VAN

Beeldenstorm

Het Zuiden in Zicht

Oxfam-Wereldwinkel Heist-Goor – Hulshout

Intal-ICS Heist-op-den-Berg

MAKS – Media Actie Kuregem-Stad

School Zonder Racisme

Tochten van Hoop Brussel

MET STEUN VAN

Abattoir

Atrium Kuregem

Gemeente Anderlecht – Schepen Vlaamse Gemeenschapsmateries

Gillis

huisvandeMens Brussel

Vlaamse Gemeenschapscommissie

Uitgave januari 2012

inhoud

Inhoud

Zennebeemden	6
Industrialisering	8
Verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog	11
De komst van gastarbeiders	12
Migranten niet langer welkom	14
Een verloederde wijk. Wiens schuld?	16
De druppel	19
Hugo Carmeliet, een ‘Kuregemnaar’ sinds 1965	20
De lange weg naar herwaardering	23
Herwaardering door wijkcontracten	24
Onbekend is onbemind	30
Kaart van Kuregem	31
Historische gebouwen	32
De octrooipaviljoenen.....	32
De Grote Sluis	33
Het gemeentehuis	34
De site van het slachthuis	35
De kerken	39
De veeartsenijschool	41
De verdwenen stations	42
Musea	44
Brussels Museum van de Geuze	44
Nationaal Museum van de Weerstand	45
Riolenmuseum	45
Beschermde erfgoed	46
Bronvermelding en bibliografie	48

Spelende kinderen in het Dauwpark. Dit park met speelterrein is één van de mooiste plekjes in onze hoofdstad. ▲

Inleiding

In je hand heb je de eerste brochure over Kuregem uit een reeks die de komende jaren zal verschijnen. Iedere brochure uit de reeks belicht een bepaald aspect van de wijk of zal Kuregem vanuit een andere invalshoek bekijken.

Kuregem is de Anderlechtse wijk, gelegen aan de ‘andere kant van het kanaal’ en grenzend aan de stad Brussel, die in de media heel dikwijls gelijkstaat met ‘slecht nieuws’, een wijk die angst en onveiligheid inboezemt. Sommige media vinden Kuregem zelfs een ‘no go zone’, een wijk die je maar beter links laat liggen.

Dit beeld is volstrekt ten onrechte. Kuregem is een erg boeiende wijk die blijft bekoren, vooral omwille van haar veelzijdigheid. De wijk heeft een ontzettende rijkdom. Geen materiële rijkdom – want op dit vlak scoort Kuregem beslist niet hoog – maar wel een enorme historische, sociale, culturele en etnische rijkdom.

Deze eerste brochure plaatst Kuregem in zijn historische context met een ruime aandacht voor de ‘wijkcontracten’, het beleidsinstrument van de laatste jaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de herwaardering van kwetsbare wijken. Verder passeren in dit eerste deel enkele opmerkelijke historische gebouwen, musea en het beschermd erfgoed de revue.

Onderwerpen die mogelijk aan bod komen in de volgende delen zijn o.a. onderwijs, opleiding, werk, huisvesting, gezondheid, kinderen en jongeren, kunst en cultuur, deportatie en verzet, migratie, interculturaliteit, religies, islam, architectuur, handel, netheid, groen, veiligheid, straatnamen...

Deze publicatie wil meer zijn dan een brochure. Elk deel nodigt uit tot een verkenning van Kuregem: met een kaart en de brochure kan je zelf op stap. Het kan ook in kleine groep met gids. Bij elke brochure hoort een thematische wandeling, een sociale stadsverkenning. Zo wordt Kuregem een ‘must go zone’ waar het motto ‘I love Kureghem’ geldt.

Zennebeemden

De naam 'Cureghem' komt voor vanaf het begin van de 12e eeuw (1130) en is afgeleid van het Frankische 'Curo-inga-heim', wat betekent 'het domein (heim) van de familie (inga) van landheer Curo'.

Kuregem is vandaag de Anderlechtse wijk gelegen tussen de Kleine Ring, het kanaal Willebroek-Brussel-Charleroi en de westelijke ringspoorlijn, die het Zuidstation verbindt met het Weststation. Een smalle strook in het zuidoosten van Kuregem behoort tot de gemeente Sint-Gillis en een smalle strook in het noorden, langs het kanaal, behoort bij de gemeente Sint-Jans-Molenbeek. Kuregem heeft een oppervlakte van bijna 2 km² (194 ha) en telde 22 741 inwoners op 1 januari 2009.

Kuregem, grenzend aan het westelijk deel van de Brusselse binnenstad, was een moerassig en snel overstromend gebied. In het zuidoostelijk deel van Kuregem stroomde immers de Blekerijzenne en in het westen en noorden de Ransfortzenne. Deze twee Zennearmen waren verbonden door de Middenzenne, allemaal natuurlijke waterlopen. In de 16e eeuw werd er – op korte afstand van de walgrachten – nog een verbinding gegraven, het Zavelzinneke, van de Blekerijzenne naar de Ransfortzenne en nog verder noordwaarts om het teveel aan water af te leiden. Deze waterbeheersing maakte bewoning op de moerassige gronden mogelijk.

De huidige Kleine Ring volgt de laatste middeleeuwse omwalling van de stad. Ter hoogte van de Bergensesteenweg bevond zich een toegang tot de stad: de Anderlechtsepoort, vroeger ook wel de Kruyskenspoort genoemd. De omwalling bevatte twee sluizen op de plaats waar de twee armen van de Zenne de stad Brussel binnenkwamen. De grote sluis of 'Grote Spui' reguleerde de Blekerijzenne terwijl de kleine sluis of 'Kleine Spui' het debiet van de Ransfortzenne controleerde. Waar de Bergensesteenweg en de Ransfortzenne elkaar kruisten en een zijrivier, de Broekbeek, uitmondde in de Ransfortzenne – aan de huidige Albert I-square – bevond zich de Stockmansmolen met daarrond de eerste Kuregemse bewoning. Stroomopwaarts langs het Broek sprak men van 'Op-Cureghem' en de bewoning rond de Ransfort- en Middenzenne was 'Quaet-Cureghem'.

Tijdens de Hollandse periode (1815-1830) – een tijd van economische vooruitgang – werden eerdere plannen voor zowel de aanleg van een kanaal naar Charleroi als de aanleg van de ringlanen op de plaats van de afgebroken stadswallen, weer opgerakeld. Brussel was immers, samen met Den Haag, de gedeelde hoofdstad van de Verenigde Nederlanden. In 1818 werd door het stadsbestuur voor de aanleg van deze ringlanen een wedstrijd uitgeschreven die werd gewonnen door Jean-Baptiste Vifquain. Door beplantingen met meerdere rijen bomen werden de ringlanen aangename wandelpromenades. Een octrooigracht en -omheining markeerden de stadsgrenzen. In het westelijke deel moest de aanleg van het kanaal naar Charleroi industriële en commerciële activiteiten aantrekken.

Oude Kaart van Guillaume de Wautier ca. 1819-1821.

Kuregem gelegen net buiten de tweede Brusselse stadswal. ▼

1 Stadswal	6 Zavelzinneke
2 Bergensesteenweg	7 Grote Spui
3 Ransfortzenne	8 Kleine Spui
4 Middenzenne	9 Anderlechtsepoort
5 Blekerijzenne	10 Stockmansmolen

Industrialisering

Eind 18e eeuw en begin 19e eeuw was Kuregem nog landelijk met enkele molens en ambachtelijke brouwerijen, wolspinnerijen en weverijen. Water was nodig om de weefsels te verven en te spoelen en dat was overvloedig aanwezig. De uitgestrekte grasvelden dienden om de stoffen te drogen en te bleken. Het waren de katoenbaronnen – de ‘indienneries’ of katoendrukkerijen – die de aanzet gaven tot de industrialisatie door stoommachines te introduceren.

Het kanaal naar Charleroi werd tussen 1827 en 1832 gegraven zodat Brussel ook gemakkelijker van steenkool kon voorzien worden voor zijn industrialisatie. De technische moeilijkheden waren enorm want het kanaal moest immers door de waterscheiding van het Maas- en Scheldebekken worden aangelegd. Vijfenvijftig sluizen en een tunnel van 1,3 km waren daarvoor nodig. Om de kosten van deze technische krachttoer te drukken, inspireerde Jean-Baptiste Vifquain zich op de smalle Engelse steenkoolkanalen die geschikt waren voor kleine aken tot 70 ton. Vifquain, ingenieur bij Waterstaat en hoofdinspecteur bij de administratie van Openbare Werken in Brussel, ontwierp zelf een eigen versie van de kleine Engelse ‘narrowboat’. Op 22 september 1832 vertrok in Charleroi de eerste ‘baquet’, geladen met 70 ton steenkool, met bestemming Brussel.

Het kanaal zorgde meteen voor een spectaculaire daling van de steenkoolprijs. Goedkope steenkool was beschikbaar zowel voor de bewoners als voor de fabrieken. Bij de ingebruikname van het kanaal naar Charleroi lagen de aanpalende gronden er nog verlaten bij. Lang zou het niet meer duren vooraleer de eerste fabrieken zich hier kwamen vestigen waarbij de steenkool het mogelijk maakte om de alsmaar talrijkere stoommachines aan te drijven.

De afbraak van de wallen en de aanleg van de ringlanen nam 20 jaar in beslag. Tussen 1832 en 1840 werden de Frankrijklaan – nu Zuidlaan en Poincarélaan – en de Slachthuislaan aangelegd. Het verkeersplan dat de overheid naar aanleiding van Expo 58 uitwerkte, zou de lanen een fatale slag toebrengen en ze omvormen tot echte stadsautowegen.

De Brusselse industrialisering is er gekomen dankzij de aanwezigheid van water – de Zenne en het kanaal – maar dat haar ontwikkeling zo intensief is geweest heeft ze volledig te danken aan de aanwezigheid van een spoorlijn.

In 1841, één jaar na de opening van het Bogaardenstation – gelegen ter hoogte van het Rouppeplein – werd er tussen dit station en het station van de Groendreef, ten noorden van de stad, een enkelspoor aangelegd dat de nieuwe ringlanen volgde. Dit spoor liep over de openbare weg en zorgde voor verkeershinder en talrijke ongevallen. Daarom werd in 1869 een nieuw ringspoor westelijk aangelegd. Het Bogaardenstation werd vervangen door een nieuw Zuidstation, gelegen aan het Grondwetplein en ter hoogte van de Argonnestraat. Waar deze westelijke spoorlijn de Bergensesteenweg en het kanaal kruiste, kreeg Kuregem een station.

Het kanaal naar Charleroi met op de rechteroever de Nijverheidskaai (Kuregem) ter hoogte van de gemeentegrens Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek. ▲

In 2008 kregen enkele vervallen gebouwen aan de Poincarélaan een nieuwe bestemming: zestien appartementen, een kantoor voor een architectenbureau en een ruimte voor yoga en Indische massages. Oorspronkelijk was dit vervallen gebouwencomplex een kleinschalig stedelijk weefsel van steegjes en arbeiderswoningen, dat in de 20e eeuw werd omgevormd tot een edelsmederij. Op de foto de plaats waar zich in de 19e eeuw de 'Impasse du Soleil' bevond. ▲

Met de aanwezigheid van een kanaal en een spoorlijn waren alle elementen aanwezig voor de verdere industrialisering van dit westelijk deel van Brussel tijdens de tweede helft van de 19e eeuw en de eerste helft van de 20e eeuw. Belangrijke fabrieken vestigden zich in Kuregem, vooral langs de spoorlijn en het kanaal.

Een nieuwe verkaveling met een rechtlijnig stratenpatroon, naar een ontwerp van Victor Besme, zorgde in de periode 1872-1880 voor de bouw van een 1000-tal burgerijwoningen – meestal met 2 of 3 verdiepingen – voor de fabriekseigenaars. Ze waren gelegen tussen de Clemenceaulaan en de Rossinistraat met als sluitstuk de aanleg van de De Fiennesstraat en de bouw van het gemeentehuis. De plannen voor de bouw van een nieuwe veeartsenijschool vormden het uitgangspunt voor de aanleg in 1895-1896 van de Luchtvaartwijk en de Veeartsenwijk. De aanwezigheid van de burgerij in Kuregem bleef zowel in ruimte alsook in de tijd beperkt.

Door het groeiend aantal fabrieksarbeiders werden honderden huizen opgetrokken te midden van de fabrieken, vooral in het westelijk en het noordelijk deel van Kuregem. Er ontstonden stegen en beluiken – gangen of in het Frans ‘impasses’ genoemd – om de talrijke arbeiders voor de fabrieken te huisvesten. Een beluik bestond uit kleine, gelijkvormige rijhuizen met een erg beperkt wooncomfort. De meeste van die huisjes hadden gelijkvloers slechts één plaats, die dienst deed als keuken, woon- en slaapkamer. Sommige hadden een verdieping, toegankelijk met een ladder.

De hongersnood op het platteland tussen 1845 en 1850 – als gevolg van het mislukken van de oogsten van koolzaad, tarwe en aardappelen – deed vele arme, ongeletterde boerenzonen en -dochters afzakken naar Kuregem op zoek naar werk. De eerste ‘vreemdelingen’ of ‘allochtonen’ in Kuregem waren deze Vlaamse immigranten.

De arbeiders leefden er in erbarmelijke omstandigheden. De relatie van de industrieel met zijn arbeiders was er één van pure uitbuiting. Niet toevallig schreef Karl Marx in het nabijgelegen Brussel van midden december 1847 tot eind januari 1848 de definitieve versie van het Communistisch Manifest (uitgegeven in Londen, februari 1848). Marx beschreef hierin wat hij zag: de wereld van de jaren 1845 tot 1848. De wereld bevond zich – ook in Kuregem – op een dieptepunt van menselijke ellende en er groeide een enorme kloof tussen arm en rijk.

Ook tot de eerste immigranten behoorden vele lederbewerkeren of ‘maroquiniers’. Zij vestigden zich – vooral in het begin van de 20e eeuw – in de omgeving van de slachthuizen. De meesten onder hen waren joden, gevlucht voor de vervolgingen in Rusland, Polen en Roemenië of, vanaf de jaren 30, voor het nazisme in Duitsland en Oostenrijk. In 1929 was drievierde van de marokijnbewerkeren joods. In 1933 werd de synagoge in de Kliniekstraat ingewijd.

Verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog

Bij aanvang van de Tweede Wereldoorlog woonden er ongeveer 25 000 joden in Brussel. In verhouding werden er in Brussel minder joden gedeporteerd dan in Antwerpen omdat er in Brussel een actiever verzet was. In Antwerpen verleenden de administratie en de politie hun medewerking aan de Duitse bezetter o.a. bij de verdeling van de Davidster. De Brusselse burgemeesters echter weigerden die te verdelen. In Kuregem bestond er een actief verzet. Verschillende clandestiene kranten werden hier gedrukt en het verzet hielp joden om onder te duiken. Het is niet toevallig dat vandaag zowel het 'Nationaal Museum van de Weerstand' als het 'Nationaal Gedenkteken der Joodse Martelaren van België' zich in Kuregem bevinden.

De 23 838 namen van de joden die naar Duitsland werden gedeporteerd en niet zijn teruggekeerd staan gebeiteld in de indrukwekkende herdenkingsplaten in zwarte graniet van het Nationaal Gedenkteken der Joodse Martelaren van België. ▲

De komst van gastarbeiders

Omstreeks 1950 telde Kuregem nog 525 fabrieken en ambachtelijke bedrijven met minstens 5 werknemers. De economische ontwikkeling tijdens de tweede helft van de 20e eeuw was onder meer mogelijk door het inschakelen van grote aantallen buitenlandse arbeidskrachten. Na WO II heeft men gepoogd, met het oog op de steenkoolwinning, Duitse krijgsgevangenen in de mijnen te laten werken. Dat werd geen groot succes en in 1947 moesten de tewerkgestelde Duitsers worden vrijgelaten. België sloot daarop vanaf 1946 akkoorden af met Italië om – in ruil voor kolen – massaal vooral Zuid-Italiaanse gastarbeiders naar ons land te sturen. De Italiaanse overheid was maar al te graag bereid Italiaanse mannen ter beschikking te stellen: men had schrik dat door de grote armoede het verzet van de arbeiders, ex-verzetsstrijders uit WO II, zich zou richten tegen de burgerij.

De integratie van de Italianen in de arbeidersklasse en de schok van de mijnramp van Marcinelle – in 1956 lieten 262 mijnwerkers, onder wie 136 Italianen, het leven – zetten de Belgische overheid ertoe aan om werkvolk te rekruteren in landen waar de overheid en de bevolking minder veeleisend waren op het vlak van arbeidsvoorwaarden dan in Italië. Italiaanse gastarbeiders die de mijnen verlieten, vestigden zich ondermeer in Brussel waar de grote bouwwerken voor Expo 58 en fabrieken heel wat werkkrachten vroegen. Vanaf toen kwamen er ook gastarbeiders uit nieuwe rekruteringsgebieden: eerst Spanje en Griekenland, later Marokko en Turkije. De Belgische Staat sloot immigratieconventies af met Marokko en Turkije in 1964, met Tunesië in 1969 en met Algerije en Joegoslavië in 1970.

Omwille van de economische expansie en om druk uit te oefenen op de loon- en werkomstandigheden van de arbeiders werden de arbeidsvergunningen vanaf de jaren 60 uitgebreid tot de hele industrie en de dienstensector. Daardoor kwamen vele gastarbeiders in de grote steden terecht. Die gastarbeiders zochten een onderkomen in veelal ontvolkte stadsbuurten zoals Kuregem, waar ze door de eigenaars van huurwoningen met open armen werden ontvangen. Tussen 1965 en 1975 verhuisden trouwens vele inwoners van Kuregem naar de meer groene rand van de stad.

Sinds de aanwezigheid van het Zuidstation is Kuregem een transitwijk, een toegangspoort tot de stad voor nieuwe migranten die er zich blijvend vestigen of slechts tijdelijk in afwachting van een verbetering van hun sociaal-economische situatie. In de jaren 70 kwamen er vluchtelingen uit Latijns-Amerika en Libanon, vanaf het einde van de jaren 80 uit Afrika en vanaf de jaren 90, na de val van de Berlijnse Muur, uit Oost-Europa. Het laatste decennium is er een belangrijke instroom van Brazilianen, Bulgaren en Roemenen. Door de toegenomen communicatiemogelijkheden, goedkopere transportkosten en toenemende armoede en conflicten in de wereld neemt de immigratie sinds de jaren 80 toe. Door de beperking van de wettelijke mogelijkheden tot immigratie neemt ook het aantal mensen zonder wettig verblijf toe. Sommigen ramen hun aantal in Kuregem op twintig procent van de bevolking.

Vrouwen van Italiaanse, Marokkaanse en Spaanse origine tijdens het middagmaal in Cosmos.
Het lokaal dienstencentrum Cosmos biedt kansen tot interculturele ontmoeting en uitwisseling. ▲

Marie met de kleine Angel in het Afrikaanse winkeltje Makola in de Kliniekstraat.
In Ghana is Makola een bekende marktplaats in het centrum van Accra waar vooral vrouwen hun handelswaren verkopen. ▲

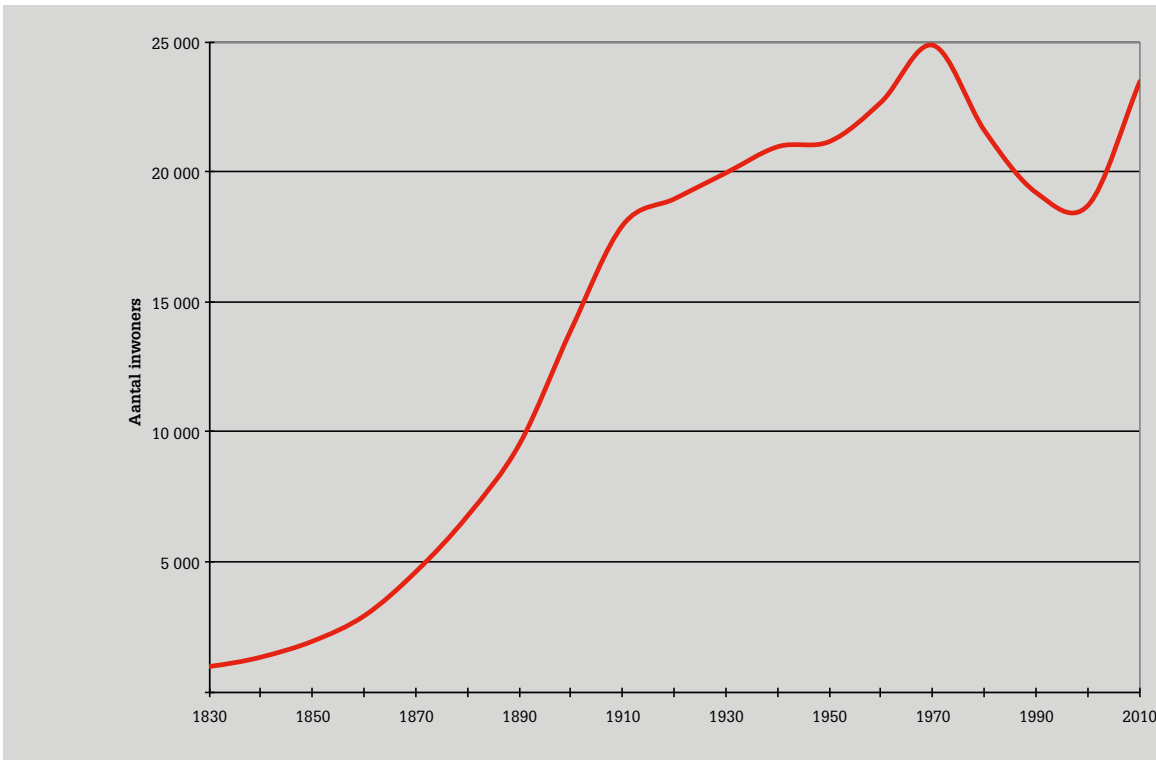
Migranten niet langer welkom

Na de jaren 50, met de heropbouw van België na WO II, en na de 'golden sixties' waren de jaren 70 en 80 heel wat minder rooskleurig voor de economie. Vanaf de jaren 70 sloten tientallen industriële bedrijven in Kuregem hun deuren en gingen er duizenden arbeidsplaatsen verloren. 1973 was het jaar van de oliecrisis. Er volgde een zware recessie. Het station van Kuregem, dat niet langer arbeiders naar hier moest brengen, werd in de jaren 80 gesloopt. Tussen 1974 en 1988 verdween bijna de helft van alle jobs in de industrie.

De vestiging van vreemdelingen baarde de overheid zorgen, zeker na de crisis van 1973-1974. Enkele Brusselse gemeenten – waaronder Anderlecht – weigerden om nog vreemdelingen in te schrijven. Een totale immigratiestop werd in 1974 van kracht. Deze stop geldt nog steeds, met uitzondering van EU-onderdanen, asielzoekers en in het geval van hereniging van gezinsleden.

Tussen 1970 en het einde van jaren 90 trok een vierde van de bevolking uit Kuregem weg. De Belgische bevolking halveerde er. Ook het aantal Italianen, Spanjaarden en Grieken liep terug terwijl vooral de Marokkaanse en Turkse bevolking toenam. Een deel van de Europees-Mediterrane bevolking heeft Kuregem geleidelijk ook verlaten om zich in 'betere' buurten te huisvesten.

De weigering in de jaren 70 van enkele Brusselse gemeenten om nog langer vreemdelingen in te schrijven, werd in 1984 door de centrale overheid gelegaliseerd. Bij wet werd het volgende bepaald: "De koning kan vreemdelingen anderen dan de EU-vreemdelingen verbieden te verblijven of zich te vestigen in bepaalde gemeenten, indien hij oordeelt dat de aangroei van de vreemde bevolking in deze gemeenten het algemene belang schaadt." Op basis van deze wet legde de regering voor bepaalde perioden tussen 1985 en 1995 vreemdelingen verblijfs- en vestigingsverboden op in zes Brusselse gemeenten, waaronder Anderlecht. Na 1995 werden die verbodsbepalingen niet meer vernieuwd.

Bevolkingsevolutie Kuregem 1830 – 2010 ▲

Grafiekgegevens op basis van de berekeningen gemaakt door prof. Poulain voor de gemeente Anderlecht (1830 – 1970), de volkstellingen per statistische sector (1970 – 1991, Nationaal Instituut voor de Statistiek) en het rijksregister (1997 – 2007, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie – Statistiek en Economische Informatie).

'Association Sociale et Culturelle de Travailleurs Turcs en Belgique' (ASCTTB) is, naast een gebedsruimte voor moslims, vooral een ontmoetingsplaats van gepensioneerde Turkse gastarbeiders en hun familie. Er heerst steeds een warme sfeer en een grote gastvrijheid. ▲

Een verloederde wijk. Wiens schuld?

Sinds de komst van de gastarbeiders wordt Kuregem een ‘migrantenwijk’ genoemd. In de media spreekt men van getto’s waar straatcriminaliteit, lawaaioverlast, drugs en relletjes nooit ver weg zijn. Allochtonen hebben nochtans goede redenen om in steden samen te leven. Het is begrijpelijk dat mensen met dezelfde sociale en culturele achtergrond elkaar opzoeken. Leven in een stad is nu eenmaal goedkoper. De behoefte aan gemotoriseerd individueel vervoer is er kleiner. Er zijn goedkope winkels en markten. De concentratie van grote aantallen moslims maakt het mogelijk om een religieuze en sociaal-culturele infrastructuur aan te bieden – moskeeën, theesalons, vergaderlokalen – en zorgt ervoor dat het commercieel haalbaar is om tegen redelijke prijzen producten uit het land van herkomst aan te bieden.

Wijken met veel allochtonen vormen op zich geen probleem. Dat geldt echter wel voor de lage koopkracht van de mensen die er wonen, de discriminaties door verhuurders die hen opzadelen met de minst comfortabele woningen en de desinteresse van gemeentebesturen voor de ontwikkeling van die wijken.

In het raam van de stedenbouwkundige ontwikkelingen had de gemeente in de jaren 60 van vorige eeuw plannen om het grootste deel van Kuregem te slopen en te vervangen door een nieuw model van stad zoals gedeeltelijk werd gebouwd aan de Albert I-square. Er waren ook plannen voor de aanleg van een stadsautosnelweg. De oliecrisis, de industriële teloorgang en een gebrek aan gemeentelijke financiële middelen deden het bestuur afzien van zijn plannen. In de buurt van het Lemmensplein bezat de gemeente meer dan 40% van alle vastgoed. Zowel woningen als fabriekspanden werden niet meer onderhouden en vervielen, sommige letterlijk, in puin.

Heel lang is Kuregem in de steek gelaten door het gemeentebestuur. Voor politici viel er immers weinig te rapen in een wijk vol werklozen en migranten. Aangezien de bevolking hoofdzakelijk uit vreemdelingen bestond – zonder stemrecht, tot 2006 ook niet op gemeentelijk vlak – was Kuregem van weinig electoraal belang. Dit kwam op verschillende manieren tot uiting.

Tot eind van de jaren 80 was men het over de partijgrenzen heen erover eens dat er zo weinig mogelijk moest worden ingegrepen in Kuregem. De gemeente trof gedurende meer dan een kwarteeuw geen maatregelen om de openbare ruimte en de leefkwaliteit in de wijk te verbeteren. Deze langdurige desinteresse van de gemeentelijke overheid resulteerde in een verloedering van de wijk en in de toename van de sociale problemen.

Illustreerend was het bord ‘Welkom Anderlecht Bienvenue’ bij het binnenrijden van de gemeente Anderlecht dat zich aan het begin van de Wayezstraat bevond, juist over het kanaal, bij het buitenrijden van Kuregem dus.

Woonblokken aan de Albert I-square, in de jaren 60 opgetrokken op terreinen waar zich fabrieken en arbeiderswoningen bevonden. De gemeente had in die jaren wel meer plannen. Er werd heel wat vastgoed opgekocht en gesloopt maar van de heropbouw werd in die jaren en de daaropvolgende decennia weinig gerealiseerd. ▲

Stalen damplaten uit de jaren 90 illustreren de repressieve aanpak van de overheid om oplossingen voor problemen te bedenken. Ze vormen een schril contrast met de realisatie van het Dauwspark, waarbij onder andere via het fresco 'De slang van de Zenne', bewoners werden betrokken. Het fresco is een reusachtig werk van kunstschilders, dichters, een beeldhouwer en een dertigtal kinderen uit de wijk. De tekeningen hebben zij in een atelier voorbereid en zelf voor het parkpubliek tot leven gebracht. ▲

Blijkbaar maakte voor de Anderlechtse politici Kuregem geen deel uit van hun gemeente. Uit protest hiertegen heeft er vanaf 1999 aan het Baraplein en aan de Anderlechtsepoort een tijdlang een spandoek gehangen met daarop “Welkom in Anderlecht”. Dit om de politici duidelijk te maken dat Kuregem wel degelijk behoort tot de gemeente Anderlecht.

In het vooruitzicht van de verkiezingen van 1982 besluit het schepencollege nieuwe bejaardenflats aan het Lemmensplein te bouwen. Bejaarden moeten stemmen, migranten niet. In 1981 werd door de gemeente met de bouw gestart, zonder bouwvergunning. Als einde 1981 de eerste vleugel was afgewerkt, werd de rest van het project afgeblazen. De 80 appartementen zijn voorzien van centrale verwarming, parlofoons, liften, vuilniskokers en kelders. Omwille van de veiligheid woont er niemand op de benedenverdieping.

Ook omwille van veiligheidsredenen besliste de burgemeester in 1993 om in de wijk een ‘Berlijnse muur’ op te trekken: 4,5 meter hoge stalen platen, aangebracht op die plaatsen waar vroegere huizen en bedrijfsgebouwen werden gesloopt. Samen met bewakingscamera’s – door de Anderlechtse politie opgesteld op het Lemmensplein – moeten ze de flats beschermen tegen vandalisme en ervoor zorgen dat alle vluchtwegen waarlangs gauwdieven of drugsdealers ontsnappen, worden afgesneden. Kostprijs van de camera’s: 35 000 euro, betaald door de kabelmaatschappij Coditel in ruil voor de verlenging met 25 jaar van een exclusiviteitscontract.

Anderlecht was in de jaren 90 een gemeente die viel onder de veiligheidscontracten. Dat betekende dat de federale overheid speciale middelen vrijmaakte om de veiligheid in de wijk te waarborgen. De gemeenteraad spendeerde de 4 miljoen euro die ze ontving voor de veiligheid liever aan politie-uitrusting en stalen damplaten dan aan speelpleinen of aan beter onderwijs. Concreet betekende dit dat men koos voor repressie en bewaking. En dat terwijl jongeren uit deze buurt nood hadden aan oplossingen voor hun problemen zoals werk, onderwijs, huisvesting...

Die zwarte periode uit de geschiedenis van de Dauwwijk contrasteert met de kleurrijke muurschildering in het Dauwpark die op 7 juli 2000 werd onthuld. De slang uit de muurschildering, verwijzend naar de Zenne, wil het symbool zijn van een vernieuwde samenwerking tussen politici, kunstenaars en bewoners om de lang verwaarloosde wijk weer leefbaar te maken. De slang kwam tot stand op initiatief van de Chileense kunstenaar Manuel Escobar, werkzaam in La Rosée.

Net zoals in de Dauwwijk werd ook in de Albert I-buurt een ‘Berlijnse muur’ opgetrokken. 4,5 meter hoge stalen platen moeten samen met de hekken de appartementen, waarin voornamelijk Belgische bejaarden wonen, beschermen tegen diefstal en vandalisme van spelende en rondhangende jongeren van vreemde origine. De muur werd opgetrokken om vluchtwegen van mogelijke dieven af te snijden en om de rust en de veiligheid van de bejaarden te vrijwaren. Had men ook hier geen andere oplossing kunnen bedenken? Wat brengt het meest veiligheid: investeren in afsluitingen, plaatsen van camera’s, extra politie en repressie of investeren in werk en in sociale voorzieningen zoals beter en aangepast onderwijs en ontspanning voor jongeren?

De druppel...

Vaak vormt de politie zelf een bedreiging voor de veiligheid. Na twee weken versterkte politiecontroles in de wijk, in het kader van een gemeentelijke politieactie 'Secureghem', schoten rijkswachters op vrijdag 7 november 1997 aan het kruispunt van de Brogniezstraat met de De Fiennesstraat Saïd Charki, een jonge Marokkaan van 24 jaar, dood. Saïd woonde met zijn moeder en zus in de Rossinistraat. Hij had maar pas deze woning verlaten, toen de rijkswachters hem – zonder verwittiging – neerschoten onder het oog van jongeren uit de buurt. Alle feiten toonden aan dat Saïd ook zonder geweld te vatten was geweest. Hij was niet gewapend. Waarom moest de rijkswacht hem dan op 200 meter van zijn huis neerschieten? Saïd was reeds opgeroepen om te verschijnen voor het gerecht de dag na de feiten.

De dood van Saïd Charki was de aanleiding voor de inmiddels spreekwoordelijk geworden 'rellen van Kuregem' eind 1997, begin 1998, toen Marokkaanse jongeren en ordediensten met elkaar slaags raakten.

Zoals alle werknemers in België kennen de werknemers van buitenlandse origine werkloosheid, verpauperde volkswijken, verwaarloosde scholen voor hun kinderen... Maar ze hebben bovendien te maken met politiecontroles, racistische vernederingen, het afgewezen worden voor een job of weigeringen bij het inschrijven van hun kinderen in een school.

"Het is spijtig dat jongeren een drugsdealer als symbool voor hun revolte nemen", verklaarde minister-president van het Brussels Gewest Charles Picqué op het moment van de rellen. De revolte van de Kuregemse jongeren was eerst en vooral gericht tegen het politiegeweld. De afkeer van jongeren tegenover de politie – en alles wat de overheid vertegenwoordigt – is groot omdat ze voor hen het symbool is van een maatschappij waarin ze niet aan de bak komen. De werkloosheid in Kuregem is torenhoog. In deze wijk groeit een generatie van jongeren op voor wie werken een volledig abstract begrip is. Eerlijk blijven en studeren betekent daarna meestal werkloos zijn en weinig kansen krijgen op de arbeidsmarkt, ten prooi vallen aan allerlei discriminaties en aan de rand van de maatschappij terechtkomen. Sommige jongeren proberen hieraan te ontsnappen door middel van illegale praktijken. Als men wil beletten dat jongeren deze weg inslaan, moet men ze perspectieven op tewerkstelling bieden en geen discriminaties toelaten.

Hugo Carmeliet, een 'Kuregemnaar' sinds 1965

We schrijven 1965, te midden van een roerig wereldtoneel met dekolonisatie en allerlei opstanden her en der, maar ook tegen het einde van de wederopbouw en in een periode van sterke economische groei. De toen 27-jarige priester-arbeider Hugo Carmeliet verhuist in deze context vanuit Sint-Niklaas via Leuven – voor zijn studies – naar Kuregem. Hugo werd geboren in een arbeidersgezin en kreeg van thuis uit een zeer sociale opvoeding wat op jonge leeftijd reeds tot een groot engagement voor de maatschappelijk kwetsbaarste medemens leidde.

Waarom kwam je naar Kuregem?

Ik trad in 1956 in bij de jezuïeten aan de hand van twee drijfveren: roeping en sociaal engagement. Ook bij de jezuïeten was het concept priester-arbeider de kop komen opsteken en dit sprak me meteen aan. In Kuregem was het plan om samen met twee medepriesters in de fabriek te werken en zo de mensen op de werkvloer te ontmoeten. Wij deelden werken, wonen en leven met de bewoners van deze arbeiderswijk.

Hoe was het leven anno 1965 in Kuregem?

In 1965 woonde ik samen met twee medepriesters in de Onderwijsstraat. In het begin werkte ik thuis, ik zorgde voor eten en huishouden en legde contacten in de wijk. We maakten van onze kelderverdieping een jeugdlokaal en gingen op kamp met de arbeiderskinderen van de wijk. Het was de tijd van echte vriendschappen in de buurt en op het werk. Er was de ontdekking van het arbeidersmilieu en het enthousiasme voor alles wat nieuw was voor ons.

Kuregem was in die periode een goed leefbare buurt, veel mensen kwamen hier wonen omdat ze hier werkten. Er waren niet veel bomen, de stoep en straatverlichting waren nogal primitief, maar toch was het hier prettig wonen.

De buurt gonsde van de economische activiteit. Aan werk geraken was toen geen enkel probleem. Je had hier Salik, Côte d'Or, Philips, Bosch, Marci, Danckaert, Dacor, Novak, Starcoat... en ook aan kleine, bloeiende bedrijfjes was er geen gebrek. De uren moesten zo geregeld worden dat de werknemers niet op hetzelfde tijdstip naar buiten kwamen, omdat de voetpaden het anders niet aankonden. Overal hingen plakkaatjes met het opschrift: 'Nous engageons – Wij werven aan'.

Ik begon te werken voor Salik, een jeansfabrikant, ik moest camions in- en uitladen en was inpakker op de daimafdeling. De arbeidsomstandigheden waren niet correct, hygiëne en veiligheid ontbraken compleet, het arbeidersleven was zwaar maar ik deelde er het lief en leed van mijn kameraden, hun werk en werkverlies, hun zoeken naar een betere woning, geboortes, communies...

In 1965 begon de Marokkaanse migratie nog maar net, daarvoor waren er vooral arbeiders vanuit Europese landen zoals Spanje en Italië. De Marokkaanse nieuwkomers waren

Hugo Carmeliet voor zijn eerste woonplaats in Kuregem. Nu bevindt zich hier in de Onderwijsstraat een kruidenierswinkel uitgbaat door een man van Griekse origine. ▲

zeer vragend naar contacten en informatie. Met een aantal vrienden huurden ze een kamer met bed en sliepen om de beurt tot ze zich konden permitteren om een appartementje te huren en hun gezin te laten overkomen.

Naast de vele fabrieken waren er ook de veeartsenijschool en de vele studentenkoten en ook op sociaal en cultureel vlak was Kuregem een open en levendige buurt, de voordeur van de mensen was nooit op slot. Je had er de parochie en het verenigingsleven, de bibliotheek, de toneelgroep, de fanfare, en ga zo maar voort.

Kuregem is altijd een aparte entiteit geweest, je kon hier alles krijgen wat je nodig had, je hoefde de wijk niet te verlaten. 'Kuregem' is eigenlijk een recente benaming, in die tijd was deze wijk gewoon een deel van Anderlecht.

Dan kwamen de jaren 70 en 80.

De economische crisis van de jaren 70 bracht een hele verandering, de buurt zakte in elkaar, de fabrieksactiviteiten vielen weg en het sociale weefsel werd doorbroken. De oorspronkelijk Belgische bevolking en iedereen die kon verliet de buurt. De bedrijven sloten of verhuisden en dit verlies aan werkplaatsen voor ongeschoolde arbeiders zorgde natuurlijk voor een enorme werkloosheidsgroei. Ook de veeartsenijschool en de bijna 1000 studenten verhuisden en uiteindelijk gaven ook de handelaars er één na één de brui aan.

Dit luidde het begin van de achteruitgang in. Voor het Anderlechtse bestuur was Kuregem sinds de crisis een last geworden. Er bestonden zelfs plannen om de buurt helemaal af te

breken en weer op te bouwen, maar deze zijn nooit uitgevoerd omwille van een gebrek aan middelen. Voor de burgemeester begon Anderlecht pas aan de Wayezstraat – net voorbij Kuregem – waar er een bord stond met het opschrift ‘Welkom in Anderlecht’. In Kuregem vielen er ook geen stemmen meer te rapen.

In 97 waren er de rellen.

De onverschilligheid voor de wijk verergerde de problemen van de bewoners. Gebrek aan goed onderwijs en vorming, gebrek aan werk en kinderopvang, netheid en veiligheid... hebben er sinds de jaren 80 voor gezorgd dat het ‘prettig-wonen-in-Kuregem-gevoel’ was verdwenen.

Toen in 97 een jongere door de rijkswacht werd doodgeschoten ontketende dit een explosie met de bekende rellen als gevolg. De hele wijk stond in rep en roer, de bewoners werden zich bewuster van hun situatie en namen het niet meer dat hun wijk werd vergeten. Gelukkig heeft het gemeentebestuur dit signaal au serieux genomen en ingegrepen. Infrastructuur werd verbeterd, straten en pleintjes heraangelegd, projecten opgestart, het bord ‘Welkom in Anderlecht’ aan de Wayezstraat verdween...

En nu, anno 2011?

Ik woon hier nog altijd graag, maar de wijk is grondig veranderd sinds ik hier voor het eerst kwam. De bedrijven die ooit arbeiders aantrokken, zijn niet meer en met hen verdwenen ook de werkplaatsen voor ongeschoolde arbeid. De werkloosheid is hoog en er is veel armoede, de jeugd ziet geen uitweg, ze heeft geen toekomstperspectief. Een groot deel van de jongeren hangt doelloos rond, er is een alternatief circuit van criminaliteit, drugs en illegaliteit, kinderen hebben hier niet de vrijheid om zorgeloos op straat te spelen.

Het huidige gemeentebestuur staat positiever tegenover Kuregem maar is niet steeds even consequent, er zijn bijvoorbeeld veel middelen geïnvesteerd in infrastructuur, maar men heeft geen geld uitgetrokken voor het beheer ervan.

Kuregem is nog steeds een aantrekkingspool voor nieuwkomers uit heel de wereld, een ‘transitwijk’ voor velen. Positief is dat de wijk sinds enkele jaren ook meer gegoede gezinnen en hogeropgeleide mensen schijnt aan te trekken, omdat je hier nog een betaalbare woning kan vinden. Er zijn opnieuw meer mensen die er bewust voor kiezen om in Kuregem te werken of te wonen en die zich het lot van deze wijk aantrekken.

Zelf ben ik nog actief in het dienstencentrum Cosmos, maar daarnaast is er een brede waaier aan structuren aanwezig om de mensen te helpen, we werken samen waar het kan om contacten te leggen tussen mensen en de leefbaarheid van onze wijk zoveel mogelijk te optimaliseren.

De lange weg naar herwaardering

Pas op het eind van de jaren 90 kwam er stilaan een einde aan de achteruitstelling en totale verwaarlozing van Kuregem door de overheid. Deze ommekeer kwam er niet vanzelf. Volgehouden strijd, acties en een onvermoeibare inzet van talrijke organisaties en projecten waren hiervoor nodig. Zij slagen erin – samen met de ‘rellen’ – om politici wakker te schudden.

Hoewel het gemeentehuis van Anderlecht zich in Kuregem bevindt, zat er tot 2000 niemand uit Kuregem in de Anderlechtse gemeenteraad. Toch telt Kuregem meer dan één vijfde van de inwoners van Anderlecht. Sinds 2001 zetelen er drie raadsleden uit Kuregem. En sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, wanneer vreemdelingen voor het eerst ook stemrecht hebben, zijn er vijf raadsleden onder wie één schepen, die intussen niet meer in Kuregem woont. Wijken zoals Kuregem, waar zich grote bevolkingsgroepen uit de immigratie hebben gevestigd, zijn door de invoering van het gemeentelijke stemrecht voor vreemdelingen, electorale uitdagingen geworden en krijgen zo opnieuw aandacht van de politici.

Het lokale politieke landschap werd gedeeltelijk gewijzigd en er diende zich een nieuwe generatie politici aan, onder wie verscheidene met Maghrebijnse roots. Zij kozen voor een nieuwe strategie met een minder stigmatiserend discours. De nieuwe politieke cultuur leidde tot een gewijzigde houding ten aanzien van de wijk en tot een nieuwe dynamiek bij het uitvoeren van de wijkcontracten, die vandaag het beleidsinstrument bij uitstek zijn voor de herwaardering van kwetsbare wijken.

Dit alles ging ook samen met een mentaliteitsverandering en een vernieuwing van het administratief personeel, dat vanuit hun ervaring met verenigingswerk of door hun opleiding openstond voor de uitdagingen van deze wijk.

Toch blijven bepaalde sleutelposten in handen van politici ‘ancien régime’, die verantwoordelijk zijn voor de gemeentelijke onwil uit het verleden. Ook bepaalde overtuigingen zijn niet helemaal uitgeroeid. Zo blijven sommigen overlast en kleine criminaliteit gebruiken als argument om bepaalde herinrichtingsprojecten te weigeren en om enkel te pleiten voor een repressieve aanpak. Het wantrouwen jegens de bewoners van Kuregem blijft bestaan en draagt nog steeds bij tot stigmatisering van de wijk.

Herwaardering door wijkcontracten

Wijkcontracten zijn sinds 1993 het beleidsinstrument bij uitstek voor herwaardering van kwetsbare wijken. De nieuwe officiële naam is voortaan ‘stedelijke herwaardering van een perimeter’ omdat de naam ‘wijk’ slaat op de gebieden die centraal staan in de ‘wijkmonitoring’. Deze wijkmonitoring is het instrument dat moet toelaten de evolutie van de wijken in Brussel in kaart te brengen. Universiteiten stelden hiervoor een uitgebreide reeks criteria op en deelden Brussel op in een 100-tal wijken. Zo moet de overheid in de toekomst beter en sneller op problemen kunnen inspelen.

Wijkcontracten worden afgesloten tussen een gemeente en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Vroeger stelde het Brussels Gewest een bepaald gebied voorop. Het was dan aan de desbetreffende gemeente om een voorstudie te maken en de perimeter of het gebied af te bakenen. Nu zijn het de gemeenten die een perimeter aan het gewest voorstellen. Het Brussels Gewest financiert voor maximaal 90% deze wijkcontracten. De overige 10% komt uit de gemeentekas. In de praktijk kwam bij de laatste wijkcontracten het gewest meestal voor zo'n 80% tussen in de kosten. Bij vroegere wijkcontracten was dit slechts 60 à 70%. In totaal zijn er momenteel in het Brussels Gewest 64 wijkcontracten afgewerkt, lopende of in onderzoek, verdeeld over 10 gemeenten. De wijkcontracten beogen een geïntegreerde of allesomvattende benadering en een projectmatige aanpak, waarbij een beroep wordt gedaan op verschillende actoren en een samenwerking met de overheid tot stand wordt gebracht. Sinds 2010 werden er doelstellingen op het vlak van duurzaamheid – zoals energiezuinige gebouwen, collectieve tuinen, afval- en waterbeheer, bodemzuivering... – aan toegevoegd en spreekt men van ‘duurzame wijkcontracten’.

Ieder wijkcontract bestaat uit 5 luiken of afdelingen. Tot 2010 betrof luik 1 tot 3 de huisvesting, in luik 4 werd aandacht geschonken aan de openbare ruimte en in luik 5 aan de sociale samenhang. Vanaf 2011 betreft afdeling 1 de vastgoedoperaties, afdeling 2 de herwaardering van de openbare ruimte en afdeling 3 acties voor een sociale en economische herwaardering. Tot slot beoogt men een verbetering van de milieukwaliteit in afdeling 4 en van de participatie van de betrokkenen in afdeling 5.

Na een voorbereidende periode, in dewelke het programma wordt opgesteld, volgt een uitvoeringsperiode van 4 jaar voor de realisatie van de operaties. Deze termijn wordt tot 2 jaar herleid voor de werken om de openbare ruimte te herwaarderen.

Tijdens de opstelling van het programma moet de gemeente minstens 3 keer een algemene wijkvergadering bijeenroepen en minstens 4 keer de wijkcommissie. Deze wijkcommissie is samengesteld uit afgevaardigden van de gemeente, bewoners en vertegenwoordigers vanuit verschillende sectoren (verenigingen, scholen, lokale economie...) en overheden (OCMW, BHG, VGC, Cocof...). Tijdens de uitvoering wordt een algemene wijkvergadering nog minstens 2 keer per jaar samengeroepen en de wijkcommissie jaarlijks nog minstens 4 keer.

Wijkcontracten (tot 2010)

Luik 1 betreft de renovatie, de nieuwbouw of de heropbouw van woningen waarvan de gemeente of het OCMW eigenaar is of wordt. De creatie van deze woningen is gelijkgesteld met sociale woningen. In de **luiken 2 en 3** worden woningen gerealiseerd in partnership met de privé. Deze woningen zijn bedoeld voor een middenklasse (luik 2) of gelijkgesteld aan sociale woningen (luik 3).

Bewoners die ten gevolge van werken hun woning moeten verlaten, zullen opnieuw in de wijk worden gehuisvest. In het kader van luik 5 wordt een sociale begeleiding voorzien. In het programma kunnen, complementair bij een huisvestingsproject, beperkte ruimten voor ambachtelijke en industriële activiteiten worden opgenomen.

In **luik 4** wordt de creatie of de heraanleg gerealiseerd van openbare ruimten: groenvoorzieningen, wegen, voetpaden en pleinen, openbare verlichting, enz.

In **luik 5** gaat de aandacht naar de creatie en de versterking van de wijkinfrastructuur – zoals plaatsen voor ontmoeting, kinderopvang, spel en sport – en naar acties die bijdragen tot een sociale en economische herwaardering van de wijk door de ondersteuning van sociale initiatieven (beroepsopleiding, creëren van werkgelegenheid, renovatiepremies, sensibilisatiecampagnes, inspraak van de wijkbewoners, wijkfeesten...).

Duurzame wijkcontracten (vanaf 2011)

Afdeling 1 betreft vastgoedoperaties voor de bouw, verbouwing, renovatie of heropbouw van woningen, buurtinfrastructuur en handels- en productieve ruimten. De handelsruimten zijn beperkt tot buurtwinkels voor een specifieke lokale behoefte.

Afdeling 2 beoogt operaties voor de herwaardering van de openbare ruimte met vooral inrichtingen ter verbetering van de leefbaarheid, de milieukwaliteit en de mobiliteit van fietsers en voetgangers. Ook de aanleg van groene ruimten en speel- en ontspanningsruimten komt in aanmerking.

Afdeling 3 zijn acties waarbij de sociale en economische herwaardering op lokaal niveau wordt beoogd zoals werkzoekenden opleiden, sociale herinschakeling, bewoners informeren over duurzame ontwikkeling, aanzetten tot renovatie van hun woning en tot participatie aan de gemeenschapsvoorzieningen in hun wijk. Er kan ook voorzien worden in de herhuisvesting van bewoners die ten gevolge van werken hun woning moeten verlaten.

Afdeling 4 beoogt een verbetering van de milieukwaliteit zoals beperking van de geluidshinder, insijpeling van het regenwater, bodemsanering, afvalpreventie, de aanleg van tuinen...

In **afdeling 5** worden er financiële middelen voorzien voor coördinatie en ondersteuning van de participatieve activiteiten.

Wijkcontract	Periode	Gemeente
Dauw	1997 – 2001	Anderlecht
Grondels – Herziening	1999 – 2003	Anderlecht
Péqueur – Luchtvaart	2000 – 2004	Anderlecht
Scheikundige	2001 – 2005	Anderlecht
Heyvaert	2002 – 2006	Sint-Jans-Molenbeek
Raad	2004 – 2008	Anderlecht
Lemmens	2007 – 2011	Anderlecht
Sluis – Sint-Lazarus	2008 – 2012	Sint-Jans-Molenbeek
Kanaal-Zuid	2010 – 2014	Anderlecht

In Kuregem zijn reeds 9 wijkcontracten uitgevoerd of in uitvoering waarvan 7 op het grondgebied van de gemeente Anderlecht. De perimeter van de 2 wijkcontracten van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek is ruimer maar behelst ook het noordelijk deel van Kuregem gelegen op het grondgebied van Sint-Jans-Molenbeek.

Alhoewel wijkcontracten sinds 1994 bestaan, is in deze wijk met zeer grote armoede het eerste wijkcontract pas in 1997 gestart. Bovendien is van dit eerste wijkcontract 'Dauw', buiten het vrijmaken van een terrein voor de aanleg van een speelterrein en de bouw van 16 nieuwe appartementen – op drie locaties – weinig terechtgekomen en veel misgelopen. Een gedeelte van de beschikbare middelen van de wijkcontracten werd door de gemeente Anderlecht niet gebruikt. In het sociale luik en in woningrenovatie was de gemeente in het verleden weinig geïnteresseerd.

De opgenomen renovatiewerken van een hele reeks woningen, allemaal eigendom van de gemeente, werden niet of slechts zeer gedeeltelijk uitgevoerd. Blijkbaar wist de gemeentelijke overheid niet hoe ze de renovatie van haar eigen patrimonium moest aanpakken. Het waren de Kuregemse Huurdersunie en Casa Blanco die het voorbeeld gaven. Na lange en moeizame onderhandelingen verkreeg de Huurdersunie drie huizen aan het Lemmensplein, die eigendom waren van de gemeente Anderlecht, voor 30 jaar in erfpacht om deze te renoveren. Casa Blanco, een plaatselijke organisatie die kleinschalig werkt en laaggeschoolden tewerkstelt en een opleiding geeft, voerde de isolatie- en gyprocwerken uit. Werkloze jongeren uit de buurt moesten voor een keer eens niet toezien hoe grote bouwfirma's de renovatiewerken kwamen uitvoeren. Na dit voorbeeld nam de gemeente de geplande renovaties die waren voorzien in het wijkcontract 'Dauw' maar die niet werden uitgevoerd, opnieuw op in het latere wijkcontract 'Scheikundige', dat voor een groot deel dezelfde perimeter had als 'Dauw'.

Het Liverpoolpark in de Liverpoolstraat is een ander voorbeeld van hoe geld – maar liefst 1 miljoen euro – werd verkwist en hoe projecten hun doel missen. Het park is lang het symbool geweest voor het mislukken van de wijkcontracten, alhoewel het Liverpoolpark voor het grootste deel met Europese subsidies werd aangelegd. Door de ingesloten ligging – aan de straatzijde afgesloten door een ijzeren omheining en omgeven door muren met prikkeldraad – waan je je eerder op een binnenkoer van een gevangenis dan op een speelterrein. Sociale controle is er bijgevolg onmogelijk. In het wijkcontract 'Lemmens' wil men dit park opnieuw aanleggen en integreren in de buurt. De plannen zijn veelbelovend. Hopelijk worden ze ook volledig uitgevoerd.

Begin 2012 werd de kinderkribbe aan het Lemmensplein toch geopend. Tien jaar tijd heeft het gevraagd om in de reglementeringen van het ONE een uitweg te vinden voor de opening van deze kribbe. Op hetzelfde ogenblik werden wel de acht appartementen, gelegen in hetzelfde gebouw boven de kribbe, ontruimd wegens vochtproblemen. ▲

De grootste miskleun uit het eerste wijkcontract – dat voor heel wat ergernis bij de bewoners zorgde – was het geplande kinderdagverblijf aan het Lemmensplein. Tien jaar na afloop van het wijkcontract ‘Dauw’ staat de ruimte waar de kribbe moest komen nog steeds leeg. Een hekwerk, aangebracht in 2007, moet vandalen op afstand houden. In het wijkcontract was de bouw van dit kinderdagverblijf voorzien. De werking ervan zou worden betaald met Europese subsidies (Urban). Bij aanvang van deze subsidiëring was de ruimte nog niet klaar waardoor de gemeente deze subsidies kwijtspeelde. Bleek ook dat de ruimte niet beantwoordt aan de eisen van het ‘Office de la Naissance et de l’Enfance’ (ONE) – de Franstalige tegenhanger van ‘Kind en Gezin’ – om uitgebaat te mogen worden. Daar de gemeente niet zelf de nodige gelden wilde voorzien om personeel te betalen, bleef van 2001 tot eind 2011 deze ruimte onbenut.

Het Dauwpark toont dan weer hoe het wel kan en moet. In het wijkcontract ‘Dauw’ werd dit terrein klaargemaakt voor de aanleg van het speelterrein. De aanleg zelf is uitgevoerd en gefinancierd door het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM). Zij zorgen ook voor het onderhoud en het toezicht.

In de loop der jaren, met de volgende wijkcontracten, is er langzaam een verbetering vast te stellen en werden er ook – zeker op het vlak van sociale huisvesting en aanleg van openbare ruimten – enkele mooie resultaten behaald.

De participatie van bewoners en verenigingen blijft tot op heden moeizaam verlopen. Bij het wijkcontract Lemmens legde de gemeente in 2011 bijv. het advies van een deel van de bewoners naast zich neer om het Dauwpark aan de kant van de Bergensesteenweg van een brede ingang te voorzien in plaats van de parkeerzone voor het aanpalende hotel Van Belle.

Deze parkeerzone ligt immers op grond van de gemeente. Een brede, volwaardige parkingang zou zo het ietwat ingesloten park flink opwaarderen. De gemeente heeft het – tot grote verontwaardiging van enkele buurtbewoners – op een akkoord gegooid met het hotel om een klein deel van de grond te verkopen zodat het er een ingang kan voorzien voor een ondergrondse parkeergarage en een kiss-en-ride-zone. Dikwijls is de agenda die de gemeente hanteert verschillend van de problemen waarmee bewoners en verenigingen in hun wijk geconfronteerd worden.

De gemeentelijke dienst Stadsvernieuwing, die speciaal voor de wijkcontracten werd opgericht, heeft weinig voordeel gehaald uit de administratieve en praktische kennis die in de gemeente aanwezig was. Bovendien telde deze dienst te weinig personeelsleden waardoor projecten soms lang bleven aanslepen of onvoldoende werden opgevolgd zodat de afwerking van bouwprojecten te wensen overliet.

De verdeeldheid in de huidige coalitie heeft ervoor gezorgd dat er een opsplitsing is van bevoegdheden en dat iedere schepen handelt zonder overleg. Er is weinig samenwerking tussen tweede schepen Anne-Marie Vanpévenage (MR), bevoegd voor stadsrenovatie en coördinatie van de wijkcontracten, en zevende schepen Mustapha Akouz (PS), bevoegd voor sociale cohesie en openbare ruimte van de wijkcontracten. Schepen Vanpévenage, sinds 1994 bevoegd voor de wijkcontracten, wordt ook vaak beschouwd als een factor van vertraging of blokkering van bepaalde projecten.

In de latere wijkcontracten ‘Raad’, ‘Lemmens’ en ‘Kanaal-Zuid’ worden meer en meer projecten voorzien in de geest van de recente visie omtrent duurzaamheid. In het wijkcontract ‘Kanaal-Zuid’ – een van de eerste duurzame wijkcontracten – werden er reeds veelbelovende plannen getekend door het architectenbureau Sum Research. Groene ruimten, moestuinen en afvloeingskanaaltjes van het regenwater vormen in de plannen een coherent geheel met woningen en wijkinfrastructuur. Het is de vraag in welke mate de gemeentelijke beleidsmakers mee zijn in deze nieuwe golf. Bovendien zit de gemeente hier opgezadeld met een zeer vervuilde ondergrond door de vele fabrieken die hier vroeger – langs de loop van de Ransfortzenne – gevestigd waren. De vrees bestaat dat al het geld voor dit wijkcontract zal aangewend worden voor de sanering van de gronden.

Uit de voorstudie, gemaakt voor het wijkcontract ‘Lemmens’, blijkt dat er in Kuregem nog heel wat woningen in zeer slechte staat verkeren en dat nog veel ruimte onbenut blijft, vooral private eigendommen, maar ook nog gemeentelijke. De voorstudie toonde ook aan dat er in deze buurt nog vele mogelijkheden bestaan voor huisvesting en voor de aanleg van groene ruimten. Door de beperkte financiële middelen kunnen niet alle mogelijkheden worden gerealiseerd. De herwaardering van deze wijk, met grote armoede en uitsluiting, had veel ingrijpender kunnen zijn. Negen wijkcontracten hebben Kuregem nog niet uit het sociale moeras kunnen trekken. Vele jaren van politieke desinteresse en wanbeheer maak je immers niet op een-twee-drie ongedaan. De overheid beseft nog te weinig dat er 40 jaar van totale achteruitstelling moet worden ingehaald. Bovendien bieden wijkcontracten geen oplossing voor de meest fundamentele problemen zoals de steeds maar stijgende armoede, het tekort aan degelijk onderwijs en opleiding en de torenhoge werkloosheid.

Renovatiewerken van enkele gevels aan de Bergensesteenweg uitgevoerd door Casa Blanco, één van de Kuregemse initiatieven voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid waarbij langdurig werklozen werkervaring kunnen opdoen. ▲

Het Jorezplein, met centraal de bolvormige waterpartij, werd opnieuw aangelegd met middelen afkomstig uit het wijkcontract Raad. Achter de huizen aan de Klinikstraat ziet men de Zuidertoren die in 1966 werd gebouwd door gastarbeiders. ▲

Onbekend is onbemind

Kuregem heeft nochtans vele troeven. Er is de handelsas van de Bergensesteenweg en er zijn de markten aan het Zuidstation en op de terreinen van het slachthuis. Kuregem herbergt enkele musea die een bezoek meer dan waard zijn. Het socio-culturele vormingswerk, dat gedurende jaren in de wijk investeerde met zowel Nederlandstalige als Franstalige initiatieven, kan op erkenning rekenen van de bewoners. Kuregem trekt de laatste jaren opnieuw jonge gezinnen aan, die de historische waarde van de vele oude industriegebouwen ontdekken. Meestal zijn het ook jonge mensen die hun energie steken in de tientallen organisaties en buurtverenigingen. Kuregem is nog een echte volksbuurt waar vriendschap en onderling dienstbetoon mensen samenbrengt én waar verscheidenheid van talen, culturen en godsdiensten als een rijkdom wordt beleefd. Wat hier aan de basis leeft aan inzet, mag gewoon een wonder heten.

In de Dauwwijk wonen vandaag ook vele jonge Afrikaanse gezinnen. De foto is genomen in de Zeemtouwerstraat, een straatnaam die verwijst naar het industriële verleden. Door de aanwezigheid van het slachthuis waren in deze buurt bedrijven gevestigd die dierenhuiden bewerkten tot zeemvellen. ▲

Gebouwen / Beschermd erfgoed

- A Gedenkteken der Joodse Martelaren
- B Gemeentehuis
- C Herenhuis
- D Migerodegang
- E Octrooipaviljoenen Anderlechtsepoort
- F O.-L.-V. Onbevleete Ontvangeniskerk
- G Sint-Franciscus Xaveriuskerk
- H Slachthuis
- I Sociale Voorzorg
- J Veeartsenijschool
- K Zuidersluis / Grote Sluis

Musea

- L Museum van de Geuze
- M Museum van de Weerstand
- N Riolenmuseum

Parken

- 1 Dauwpark
 - 2 Liverpoolpark
- Pleinen / Squares**
- 3 Albert I-square
 - 4 Baraplein
 - 5 Grondwetplein
 - 6 Hortaplein

- 7 Lemmensplein
 - 8 Luchtvaartsquare
 - 9 Martelarensquare
 - 10 Ninoofsepoort
 - 11 Pequeursquare
 - 12 Raadsplein
- Straten**
- 13 Argonnestraat
 - 14 Broyèrestraat
 - 15 Crickxstraat
 - 16 De Meersmanstraat
 - 17 Habermanstraat
 - 18 Moderne-Schoolstraat
 - 19 Zelfbestuurstraat

Historische gebouwen

De octrooipaviljoenen

Van alle octrooipaviljoenen die de invalswegen in de 19e eeuw bewaakten zijn er slechts twee paar overgebleven, namelijk die aan de Ninoofsepoort en die aan de Anderlechtsepoort. In de octrooipaviljoenen werd tol geheven op goederen die de stad werden binnengebracht. Ze vormden een belangrijke bron van inkomsten voor de steden. Met de opheffing van de octrooibelasting door minister Hubert Frère-Orban op 20 juli 1860 verloren ze hun nut.

De Ninoofsepoort met de tolhuisjes kwam pas tot stand bij de aanleg van de Ninoofsesteenweg en het Ninoofseplein in 1816. Bij het graven van het kanaal van Charleroi (1827-1832) werden de tolhuisjes afgebroken en vervangen door de huidige octrooipaviljoenen. Die paviljoenen werden gebouwd in 1833-1834 en stonden tot de rechtekking van het kanaal in 1935 vlakbij het kanaal. Dit maakte toen aan de octrooipaviljoenen een rechte hoek.

De octrooipaviljoenen aan de Anderlechtsepoort werden gebouwd nabij de plaats waar zich sinds 1359 een van de zeven middeleeuwse stadspoorten bevond. In 1383 krijgt het adellijke geslacht Serroelofs deze poort en een deel van de verdedigingswerken toegewezen. Het geslacht kon de poort ook gebruiken om leden die zich misdroegen op te sluiten. Sinds 1422 werd de bewaking van de poort ook waargenomen door de Sint-Kristoffelnatie. In 1747 deed de Anderlechtsepoort dienst als gevangenis tot ze in 1784 werd afgebroken. De octrooipaviljoenen aan de Anderlechtsepoort werden gebouwd in 1836 en – net zoals die aan de Ninoofsepoort – ontworpen door stadsarchitect Auguste Payen in neoclassicistische stijl.

De driehoekige frontons boven de portieken zijn versierd met reliëfs die de zinnebeelden van de stad Brussel en de handel voorstellen (beeldhouwer J. Geefs). Door de omleidingswerken van de Zenne (1931-1955) rond de binnenstad, die tussen de Luchtvaartsquare en

Het driehoekig fronton boven de portiek die toegang gaf tot de weeg- en controlelokalen van een van de octrooipaviljoenen is versierd met een beeldhouwwerk dat Mercurius – de Romeinse god van de handel – voorstelt. Onder het fronton: 'Senatus populusque Bruxellensis anno 1836'. Het verwijst naar de Romeinen. 'Romanus' werd vervangen door 'Bruxellensis'. SPOB betekent 'De senaat en het volk van Brussel', m.a.w. zij die de macht uitoefenen. ◀

het IJzerplein de Kleine Ring volgt, werden de twee octrooipaviljoenen steen voor steen afgebroken en na de overwelfingswerken heropgebouwd. Ten behoeve van het verkeer werd bij de heropbouw de afstand tussen beide paviljoenen vergroot.

Een bronzen plaat op de achtergevel van een van de paviljoenen herinnert aan de overwelfing van de Zenne. Sinds 1988 huisvesten de paviljoenen het Brusselse Riolenmuseum.

De Grote Sluis

De tweede stadsomwalling, die in de 14e eeuw werd voltooid, bezat twee sluisen op de plaatsen waar de twee Zennearmen de stad binnenstroomden. De Kleine Sluis of Kleine Spuy aan de Slachthuislaan, vlakbij de Ninoofsepoort en deel uitmakend van de stadsvesting, regelde het debiet van de Ransfortzenne. Tussen 1927 en 1930 werd op de plaats van de Kleine Sluis naar de plannen van architect François Malfait een onderstation voor elektriciteit gebouwd, dat nu dienstdoet als annexruimte voor het Instituut voor Kunsten en Ambachten.

Ook de oorspronkelijke Grote Sluis of Grote Spui werd gebouwd als onderdeel van de

tweede stadsomwalling. Het middeleeuws bouwwerk, gelegen aan de toenmalige Duivelsbrug, had twee torentjes, gericht naar de buitenkant van de stad, en reguleerde het debiet van de Blekerijzenne. In het begin van de 19e eeuw werd het gebouw, samen met de omwalling, afgebroken.

Een nieuw gebouw waarheen het sluisensysteem verhuisde, werd opgetrokken midden op de wandelpromenade, de huidige ringlaan. Het rechthoekige gebouw van architect Auguste Payen had drie bogen gelijkvloers en drie rechthoekige vensters op de eerste verdieping. De deur- en vensterlijsten waren van blauwe steen.

Bij de overwelfing van de Zenne in de binnenstad werd besloten het gebouw te verplaatsen naar zijn huidige plaats aan de Poincarélaan, en het te vergroten. Léon-Pierre Suys tekende de plannen. Voor de bouw werden heel wat materialen uit het oude gebouw van Auguste Payen gerecupereerd. Aan weerszijden van de voorgevel, die qua uitzicht werd behouden, werd in dezelfde neoclassicistische stijl een travee met een grote deur toegevoegd. In 1871 werd het gebouw in gebruik genomen.

Hydraulische cilinders in het sluisgebouw bedienden tot 1955 de twee sluisdeuren. ►

In de grote zaal op de benedenverdieping bevinden zich nog steeds de twee indrukwekkende hydraulische cilinders die de sluisdeuren moesten bedienen. Die regelden het debiet van de Zenne, die via twee grote buizen van 6 meter breed en 4,5 meter hoog stroomde alvorens onder de nieuw aangelegde centrale lanen door te lopen. Op de eerste verdieping bevond zich het verblijf van de sluiswachter. In 1903 werden drie rechthoekige vensters op de eerste verdieping vervangen door de huidige openslaande deuren met balustrades en werd de woning van de sluiswachter heringericht.

Door de omleiding van de Zenne in 1955 verloor de Zuidersluis haar functie. Het beschermde gebouw heeft dan een lange tijd leeggestaan. In 1994 startten de renovatiewerken naar een ontwerp van Vincent Nève de Mervegnies en Jos Vandenbreeden. De vernieuwing van het dak en het timmerwerk was noodzakelijk. Met een minimale invoering van sanitair en trappen werd het historische gebouw zoveel mogelijk intact gelaten. Een metalen mezzanine, opgehangen in de grote benedenruimte, verwijst naar de Duivelsbrug.

Gelijkvloers bevindt zich vandaag het restaurant 'La Grande Ecluse'.

Het gemeentehuis

Het Anderlechtse gemeentebestuur heeft gedurende vele jaren Kuregem verwaarloosd. Toch bevindt het gemeentehuis van Anderlecht zich sinds het einde van de 19e eeuw in Kuregem. De eerste drie Anderlechtse gemeentehuizen bevonden zich in de buurt van Sint-Guido. Toen in de 19e eeuw Kuregem veel sneller groeide dan de rest van Anderlecht ijverden de industriëlen van toen voor een afscheuring van Anderlecht en wensten dat Kuregem een zelfstandige gemeente zou worden.

Omdat dit op protest stootte van het toenmalige gemeentebestuur, gooiden de industriëlen met hun immobiliënmaatschappij, de 'Société Immobilière de Cureghem', het over een andere boeg. Ze boden de gemeente gratis grond aan om daarop binnen zeven jaar een gemeentehuis te bouwen. De industriëlen stelden eveneens een som geld ter beschikking om de bouw te bekostigen. De gemeente ging akkoord en besliste in 1872

In de inkomhal van het gemeentehuis staat 'De Dokwerker', een kalkafgietsel van het werk van beeldhouwer Constantin Emile Meunier. ◀

tot de bouw van een nieuw gemeentehuis in Kuregem. De grondeigenaars van toen haalden hun slag thuis. De meerwaarde die de aanwezigheid van het gemeentehuis meebracht voor de gronden in Kuregem, verdween in de zakken van de industriebaronnen.

Het gebouw kijkt vooruit naar de stad Brussel en keert de rug toe naar Anderlecht. Het gemeentehuis werd ingeplant op de as met het Zuidstation uit 1864, dat zich bevond ter hoogte van de huidige Argonnestraat. Het stratenplan uit 1872 voor de aanleg van een wijk voor de burgerij tussen de Clemenceaulaan en de Rossinistraat werd zorgvuldig uitgetekend door Victor Besme. De aanleg van de De Fiennesstraat en de bouw van het gemeentehuis vormden het sluitstuk.

Het gemeentehuis werd in augustus 1879 in gebruik genomen. De maand daarop vond de officiële opening plaats in aanwezigheid van koning Leopold II. Dit staat vermeld op het 19e-eeuwse glasraam, gemaakt door glazenier Henri Dobbelaere, dat zich bevindt langs de trap die leidt naar de tweede verdieping. Het glasraam vermeldt eveneens de namen van de andere personen betrokken bij de oprichting en de plechtige ingebruikneming van het gemeentehuis, de namen van de toenmalige gezagsdragers, de namen van alle vorige burgemeesters, alsook de namen van de kunstenaars die meewerkten aan het gemeentehuis, onder wie de architect Jules-Jacques Van Ysendijck. Zijn naam is ook gebeiteld in een steen aan de buitenzijde onderaan de 48 meter hoge belforttoren.

Het gemeentehuis, gebouwd in Vlaamse neorenaissancestijl met enkele gotische elementen, bestaat uit vijf traveeën en drie niveaus. Verschillende soorten steen zijn gebruikt: blauwe steen, witte kalksteen, rode

en zwarte baksteen. De eerste verdieping, waar zich de burelen bevinden, is sober ingericht. Opvallend in de inkomhal zijn de twee kalkafgietsels van beeldhouwer Constantin Emile Meunier: de Zaaier en de Dokwerker. Op de tweede verdieping bevinden zich de collegezaal, de raadszaal – ook gebruikt als trouwzaal – en het kabinet van de burgemeester.

De site van het slachthuis

Vanaf 1842 (beslissing in 1838, bouw in 1841, architect Payen) had Brussel een bloeiende veemarkt en een slachthuis, dat bestond uit acht neoclassicistische gebouwen, gelegen aan de Ninoofsepoort. Vermits er geen spoorwegstation in de buurt was, moest het vee worden afgeladen in een van de bestaande stations. De aanwezigheid van het vee in de Brusselse straten zorgde voor de nodige overlast. Naast Brussel hadden in de 19e eeuw ook de voornaamste randgemeenten hun eigen slachthuis, maar enkel Brussel beschikte over een veemarkt.

Eind de jaren 70 van de 19e eeuw was het slachthuis van Brussel veel te klein geworden en wou men het probleem van het veetransport in de stations van Brussel dringend aanpakken. Op korte termijn wou de toenmalige minister van Openbare Werken Saintelette één station in Brussel degelijk uitrusten voor veevervoer. Na de mislukte poging in 1874 om een deel van Anderlecht in te lijven bij Brussel om daar een nieuwe veemarkt met slachthuis te bouwen, pleitte Brussel voor een gemeenschappelijk slachthuis voor Brussel en de randgemeenten. Het nieuw te bouwen slachthuis kon het best in Kuregem worden opgetrokken, vlakbij het kanaal en dicht bij het toen pas gebouwde Weststation (1872). Bij gebrek aan verstandhouding tussen de verschillende gemeenten en vooral door onenigheid over de verdeling van de winst, kwam

dit gemeenschappelijk slachthuis er niet. Het Brusselse slachthuis bleef nog in werking tot 1926.

In Kuregem werd eind 19e eeuw een nieuw slachthuis met een veemarkt gebouwd. Op 31 december 1887 verleende de gemeente Anderlecht een concessie aan Adolphe en Guillaume Charlet, Emile Pierret, Emile Tiron en Henri Chevalier voor de bouw en exploitatie ervan. De NV 'Abattoirs et Marchés d'Anderlecht-Cureghem' werd opgericht. Een architect uit Charleroi, Emile Tirou, tekende de plannen naar het voorbeeld van de 'Grande Halle de la Vilette' in Parijs. De werken werden uitgevoerd door G. Pouillet & Co.

Een moerassig terrein, gelegen tussen het kanaal en de Ransfortzenne, werd door ophogingen toegankelijk gemaakt. Er werden drie straten aangelegd. Via een brug over het kanaal kwam er een verbinding met het Weststation. Voor de distributie van het vlees naar het centrum van Brussel werd de Duitslandstraat – nu Clemenceaulaan – doorgetrokken tot aan de hoofdingang. Deze hoofdingang, recht tegenover de Heyvaertstraat, werd in 1901-1902 gebouwd (architect Henri Rieck). De twee gietijzeren stieren, voorzien van een laagje brons, zijn een ontwerp van de Parijzenaar Isidor Jules Bonheur.

Op het terrein, dat een oppervlakte heeft van bijna 20 ha – nu nog ruim 10 ha –, werd een overdekte veemarkt opgetrokken van 100 bij 100 meter. De gebogen staalconstructie van de markt rust op gietijzeren steunpilaren, ingeplant met een tussenafstand van 10 meter. Omwille van het moerassig gebied zit de fundering van deze steunpilaren op een grote diepte. Bakstenen tongewelven schragen de hele bovengrondse constructie, een pareltje van 19e-eeuwse industriële architectuur. Achter deze markt werd het slachthuis gebouwd en ernaast een spoorwegstation voor het lossen van het vee, met de nodige stallen. Rechts van de hoofdingang bevindt zich nog steeds het administratieve gebouw.

In 1890 werd het slachthuis in gebruik genomen. Na een moeilijke start de eerste jaren, boekte het slachthuis tot aan WO I grote winsten. Na WO I maakte de gemeente Anderlecht gebruik van haar recht tot overname zoals voorzien was in de overeenkomst van de concessie. De slachthuizen en markten betekenden voor de gemeente een belangrijke bron van inkomsten, die de gemeentekas, na de zware oorlogsuitgaven, zeker ten goede kwamen. In de omgeving van het slachthuis vestigden zich naast de verschillende klein- en groothandelaren in vlees en

Drie dagen van de week wordt de ruimte onder en rond de overdekte vroegere veemarkthal omgetoverd tot een grote marktplaats.

Links vooraan op de foto bevindt zich de hoofdingang met het voor velen herkenbare beeld van de twee gietijzeren stieren. ◀

vleesverwerkende bedrijven, ook winkels voor de verkoop van snijmachines, slagerijen en restaurantbenodigdheden.

Tijdens WO II kwam het slachthuis onder toezicht van de Duitse bezetter. De spoorwegbrug over het kanaal werd toen beschadigd. Hierdoor verdween uiteindelijk in 1953 de verbinding met het Weststation. De aanvoer van het vee gebeurde voortaan met vrachtwagens. Vanaf de jaren 50 verkoos het gemeentebestuur onder toenmalige burgemeester Joseph Bracops om grote en ongezonde fabrieken te weren uit Kuregem. Men wilde ook het slachthuis afbreken en vervangen door een sociale woonwijk. Maar in de gouden jaren 60 bracht de vleesverwerking nog te veel geld op en werd de beslissing steeds uitgesteld. Moderniseringswerken drongen zich op. Er werden wel plannen gemaakt, maar slechts weinige ervan werden uitgevoerd. Hierdoor verouderden de installaties en speelde het slachthuis in 1970 zijn exportvergunning kwijt.

In 1983 besloot de gemeente Anderlecht om te stoppen met de uitbating van het verouderde en verlieslatende slachthuis. In hetzelfde jaar werd de nieuwe NV 'Slachthuizen en Markten van Anderlecht' – later 'Abattoir' – opgericht met kapitaal ingebracht door 160 personen die

van nabij betrokken waren bij de activiteiten van het slachthuis op het domein zelf of in de onmiddellijke omgeving, en er alle belang bij hadden dat het slachthuis bleef bestaan. Deze privatisering leidde tot afslanking. Een van de eerste doelstellingen van het nieuwe bedrijf – onder leiding van Carlos Blancke – was om de verloren gegane exportstempel opnieuw te bekomen. De investeringen in moderniseringswerken hebben er in 1987 toe geleid dat het slachthuis van Anderlecht opnieuw kon uitvoeren.

De huidige NV Abattoir – die 60 werknemers in dienst heeft – geeft ruimten en installaties in concessie aan bedrijven en organiseert diverse markten op de bedrijfsterreinen. Sinds 1984 beschikt het slachthuis nog over twee slachtlijnen: één voor varkens en één voor grootvee, waar ook het ritueel slachten gebeurt. Jaarlijks worden hier 230 000 dieren geslacht. Dat is twee procent van alle geslachte dieren in België. Een 35-tal vleesspecialisten bevinden zich op de site: groothandelaars, vleesversnijders en enkele verwerkende bedrijven en verkopers van huiden, darmen en andere organen. Er is ook een grote markt voor de verkoop van vlees. Langs de Ropsy-Chaudronstraat bevinden zich enkele charcuteriepaviljoenen. Onder de overdekte, en sinds 1988

De huidige markt onder de beschermde markthal. Heel wat gietijzeren steunpilaren waarop de gebogen staalconstructie rust, zijn ernstig beschadigd en aan restauratie toe. ►

beschermde markthal, werd er nog tot einde 2008 een veemarkt gehouden. Een wekelijkse aanvoer van enkele honderden dieren – tijdens de hoogdagen halfweg vorige eeuw was er nog een aanvoer tot 6000 dieren – bleek rekening houdende met de oplopende kosten niet meer rendabel te zijn. Sinds 1 januari 2009 behoren de wekelijkse veemarkten tot het verleden.

In de kelderruimte, die zich uitstrekt over de hele oppervlakte van de overdekte markt, was er in de jaren 50 gedurende een periode een champignonkwekerij. Sinds 1992 wordt de imposante kelderruimte gebruikt als evenementenzaal. Deze gigantische ruimte is moduleerbaar met een maximale oppervlakte van 8 000 m². In de 'Kelders van Cureghem' worden allerhande feesten, tentoonstellingen, seminaries... gehouden.

De restauratie van de overdekte veemarkt loopt niet van een leien dakje. Moeilijkheden zijn onder meer het soms moeilijke overleg tussen Abattoir en de Commissie van Monumenten en Landschappen en de vraag wie dit alles zal betalen. De restauratie wordt momenteel geschat op zes miljoen euro. Het Brussels Gewest voorziet normaal veertig procent hiervan als subsidie. De werken zullen in stappen gebeuren met voorop

de herstelling van een aantal steunpilaren en de zuidwestelijke achterzijde. Ondertussen werden al wel drie traveeën herschilderd door Murmuur, dat langdurig werklozen tewerkstelt. De kleinschalige aanpak zorgt ervoor dat de activiteiten gedurende de hele periode van de restauratie kunnen blijven plaatsvinden.

Tijdens drie dagen van de week – vrijdag, zaterdag en zondag – vinden op de site markten plaats voor de verkoop van groenten, fruit, vlees, vis, zuivel, textiel en brocante. Deze weekendmarkten ontvangen tot 650 marktkramers en meer dan 100 000 bezoekers.

Recenter werd ook een overdekt agroalimentair park in gebruik genomen. Abattoir wil het complex in de nabije toekomst verder uitbreiden met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Er komt ruimte voor een voedingsmarkt, een nieuwe vleesmarkt, appartementen en burelen. De bouw ervan zal in verscheidene fasen verlopen zodat aanpassingen in functie van de economische haalbaarheid mogelijk blijven. De winkelpaviljoenen langs de Ropsy-Chaudronstraat en waarschijnlijk ook de huidige vleesmarkt worden dan afgebroken. De toegang tot de site langs de Ropsy-Chaudronstraat wordt zo helemaal

Bakstenen tongewelven schragen de overdekte veemarkt. Vandaag worden deze 'Kelders van Cureghem' gebruikt als evenementenzaal. ◀

opengemaakt en wordt dan een groot plein, ideaal voor een markt.

Sinds 2006 vindt onder de overdekte markt jaarlijks in juli ook Maisha plaats, een werelddans- en muziekfestival. Abattoir staat dagelijks voor de uitdaging een evenwicht te vinden tussen de activiteiten die plaatsvinden in de kelders, waarvoor duidelijk een ander publiek wordt aangetrokken, en de weekendmarkten met hun uitgesproken volks karakter.

De kerken

In Kuregem bevinden zich twee kerken: de Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangeniskerk en de Sint-Franciscus Xaveriuskerk.

In 1856-1857 werd de Onze-Lieve-Vrouwparochie opgericht, afgescheiden van de hoofdkerk van Sint-Pieter en Sint-Guido te Anderlecht, met een eigen kerkfabriek waarvan onder andere Emile Bissé en Jérôme Van Lint lid waren. Philippe Taymans werd aangesteld als eerste pastoor. Onze-Lieve-Vrouw werd de patroonheilige van deze nieuwe parochie. In 1854 was immers in Rome het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria afgekondigd.

De erediensten vonden tot 1877 plaats in een voorlopige kapel gelegen in de toenmalige Donnystraat, nu Dr. De Meersmanstraat, ter hoogte van de huidige Kliniekstraat, die er toen nog niet was. Grondeigenaar Emile Donny stelde grond ter beschikking voor de bouw van de tijdelijke kapel alsook grond voor de bouw van de definitieve kerk, waarvan de werken werden aangevat in 1861. Drie architecten waren bij de bouw betrokken: Henri Raeymaeckers, Emmanuel Cels en Jules-Jacques Van Ysendijck. In 1877 werd de neogotische kerk ingezegend.

Tussen 1893 en 1911 werden in de zeshoekige toren drie klokken opgehangen en in 1936 kreeg de toren ook een uurwerk.

Als herinnering aan hun zoon Robert – die stierf in 1914 tijdens WO I – liet het echtpaar Donny door kunstenaar (schilder en beeldhouwer) Jacques de Lalaing (1858-1917) een madonnabeeld in carraramarmer maken. Het beeld was bedoeld voor het graf van Robert Donny in Landegem. Pastoor Paul Cuylits liet de madonna in de kerk plaatsen bij de doopvont. In 1947 werd het beeld verplaatst naar het voorportaal. Uit diezelfde decoratieperiode, onder pastoor Remy Janssens, blijven ook nog twee mozaïekschilderingen over in de doorgangsgoieven in het koor, waarvan één de stichtingsdatum van de parochie vermeldt.

In 1956, naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van de parochie, werd tegen de absis van de kerk langs de buitenkant in reliëf een madonna geplaatst. Deze afbeelding van Maria verwijst naar een uittreksel uit het bijbelboek Apocalyps (12,1): “Een groot teken verscheen aan de hemel: een vrouw, omkleed met de zon, de maan onder haar voeten en op haar hoofd een kroon van twaalf sterren.” De maansikkel is in de katholieke kerk het symbool van de Onbevleete Ontvangenis.

Op 14 november 1998 vond in de Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangeniskerk de uitvaartmis plaats van de Nigeriaan John Madu die, in het nauw gedreven door het uitwijzingsbeleid van mensen zonder wettig verblijf, in elkaar stuikte. In de zomer van 2006 verschaftte de kerk onderdak aan een 75-tal sans papiers. Het was een periode dat verschillende Brusselse kerken werden bezet door migranten zonder papieren. 's Morgens vroeg op 4 juli 2006 werd, op bevel van

de burgemeester van Anderlecht, door de politie bruusk een einde gemaakt aan deze kerkbezetting, waarbij 51 mensen werden opgepakt.

In 1906 werd in Kuregem een tweede parochie opgericht. Stichter en eerste pastoor van de Sint-Franciscus Xaveriusparochie was Joseph De Jonge. Ook deze parochie ging van start met een voorlopige kapel, in een gehuurd pakhuis in de Herzieningslaan. Begin 1909 verhuisde de kapel naar de Eloystraat. Met de bouw van de kerk werd begonnen in 1912. In 1915 werd de Sint-Franciscus Xaveriuskerk ingewijd. De plannen voor de kerk werden getekend door architect Léopold Pepermans. De kerk is een kopie van de in 1794 verwoeste gotische abdijkerk van Aulne, gelegen aan de Samber in de provincie Henegouwen.

Sinds het begin van de jaren 90 vinden de gebedsdiensten – nu nog alleen een Franstalige viering – plaats in een afgescheiden ruimte in de kerk met ingang langs de Moderne-Schoolstraat. In 2008 werd de Sint-Franciscus Xaveriuskerk beschermd door Monumenten

en Landschappen. De kerk wacht nu op restauratie en op een nieuwe functie.

De twee parochies Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Franciscus Xaverius vormen al meer dan 25 jaar de pastorale eenheid Kuregem. Vieringen in Kuregem vinden plaats in het Nederlands, het Frans, het Spaans en het Engels. De eerste drie gemeenschappen bestonden reeds langer in Kuregem samen met een Italiaanse geloofsgemeenschap. Een tijdlang was er ook een viering in het Portugees. De vieringen in het Italiaans verdwenen uit Kuregem. Vanaf de jaren 90 kwamen veel Zwart-Afrikaanse christenen in Kuregem wonen. Zo is er sinds 1998 ook een Engelstalige zondagsviering in de Onze-Lieve-Vrouwkerk. De verschillende gemeenschappen in Kuregem houden ook regelmatig interculturele vieringen waarin momenteel gebruik wordt gemaakt van vier talen. Sinds 1990 is pastoor Jan Claes verantwoordelijk voor de Nederlandstalige pastoraal, hierin bijgestaan door pater Hugo Carmeliet, die vroeger werkte als priester-arbeider in Kuregem, en zuster Godelieve Roeykens, pastorale werkster sinds vele jaren.

In 1856 werd de Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenisparochie opgericht. In 1861 werden de werken aangevat voor de bouw van een neogotische kerk die werd ingezegend in 1877. ◀

De veeartsenijschool

Kort na de Belgische onafhankelijkheid ontstond er in Brussel een opleiding voor veeartsen. Vrij snel, in 1836, verhuisden de leslokalen naar een oude katoendrukkerij gelegen in Kuregem. Eind van de 19e eeuw voldeed dit gebouw al lang niet meer aan de steeds hogere eisen die men stelde aan de opleiding. In 1882 werd de beslissing genomen tot de bouw van een nieuwe veeartsenijschool, maar het zou nog duren tot 1903 vooraleer met de bouw ervan werd gestart.

Op een rechthoekig opgehoogd terrein van 4 ha groot werden negentien gebouwen in Vlaamse neorenaissancestijl opgetrokken met centraal een grote dierenkliniek. De plannen werden getekend door architect Seroen en de bouw zou duren tot 1909. In het gebouw aan de Veeartsenstraat bevonden zich de administratie, een bibliotheek en een grote academische zaal. Op het dak bevinden zich bliksemafleiders. De eerste ontwerpen hiervoor waren van Benjamin Franklin maar deze werden sterk verbeterd door Louis Melsens, die van 1846 tot 1882 hoogleraar aan de veeartsenijschool was.

In 1965 zorgde een wet op de universitaire expansie ervoor dat de school een universitaire faculteit werd. Dit leidde enkele jaren later tot een opname van deze academische opleiding in de Luikse Sart-Tilmanuniversiteit. Aangezien de veeartsenijschool op het traject lag van een geplande stadsautosnelweg werd in 1970 reeds een beslissing genomen tot de verhuis van de opleiding naar Luik. Onder druk van een actiegroep werd in 1979 het idee van een autosnelweg afgevoerd en was er geen onmiddellijke reden meer tot verplaatsing van de faculteit naar Luik. Maar toen in 1982 bleek dat een noodzakelijke renovatie van de gebouwen te duur zou uitvallen, werd een verhuis toch weer in het vooruitzicht gesteld.

Een nieuw faculteitsgebouw werd opgericht in Luik. Ondertussen bleef het aantal studenten voor veearts in Kuregem nog stijgen tot 1000 in 1989. In 1990 werden de gebouwen beschermd door Monumenten en Landschappen en in 1991 verhuisde de enige Franstalige universitaire opleiding in de veeartsenij definitief naar Luik.

Na jaren leegstand en aftakeling van de gebouwen verkocht de Luikse universiteit het gebouw gelegen aan de Veeartsenstraat aan de gemeente Anderlecht. Een paar jaar later, in 2001, werd de rest van de site in optie gegeven voor drie jaar aan drie privébedrijven en werden de eerste plannen gemaakt voor een nieuwe bestemming van de vroegere veeartsenijschool. Het moest een ecologisch speerpuntproject worden, gericht op de kantoormarkt, dat ook het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM) moest herbergen. De site zou daarmee een semipublieke functie krijgen.

De kantoormarkt stortte echter in mekaar en potentiële kandidaten trokken zich terug. Projectontwikkelaar Arts et Immobilier (Artim) kon de gedane investeringen niet recupereren en kwam in financiële problemen. Artim lichtte verrassend de optie met onmiddellijke doorverkoop aan de gloednieuwe Immobilière des Vétérinaires, en het BIM had net als andere gegadigden het nakijken. De site kwam zo definitief in privéhanden terecht.

De beschermde site werd uiteindelijk omgevormd tot 140 appartementen. De locatie vlakbij het Zuidstation, de ingesloten, rustige ligging en de doorverkoop aan verschillende andere privé-investeerders zorgden voor de hoge prijzen ervan.

Voor de noodzakelijke en dringende restauratie van het gebouw langs de Veeartsenstraat werd in 2004 het architectenbureau BOA aangesteld.

In 2009 verkreeg de gemeente Anderlecht bijna 4 miljoen euro subsidie van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) voor de uitbouw van een economisch centrum tegen 2013. Er zou plaats zijn voor zes of zeven bedrijven uit de audiovisuele sector en twee conferentiezalen.

De directeurswoning is nog steeds eigendom van de universiteit van Luik. Ze wilden er ooit een pied-à-terre in Brussel van maken, maar van een renovatie daarvan is nog geen sprake.

De verdwenen stations

Het tweede Zuidstation uit 1864, dat het Bogaardenstation – het eerste Zuidstation – aan het Rouppeplein verving, was een prestigieus gebouw. De monumentale triomfboog van de hoofdingang vormde als het ware een poort tot de stad. De neoclassicistische stijl die de voorkeur wegdroeg in de architectenfamilie waaruit Auguste Payen stamde, beantwoordde volledig aan de verwachtingen van de burgerij uit die tijd. Auguste Payen (1801-1877) was de eerste architect in dienst bij de Belgische spoorwegen.

De drie vooruitgeschoven traveeën van het stationsgebouw, die de hoofdingang vormden, waren van elkaar gescheiden door Korinthische zuilen. Bovenop de triomfboog stond een beeldengroep die de vooruitgang ten gevolge van de spoorwegen voorstelde. Het hoofdgebouw stond haaks op de sporen en voor de hoofdingang lag een groot plein, het Grondwetplein.

Nieuwe technieken met ijzer en glas maakten een gevoelige schaalvergroting mogelijk. Een indrukwekkende hal met een enorme overkapping in ijzer en glas herbergde de sporen. De bouw van deze spoorhal

van 152 meter lang en 50 meter breed was voor die tijd een hele opgave en een technisch bravourestuk. De hallen waren typisch in de 19e eeuw voor kopstations. De slopershamer heeft lelijk huisgehouden in de 19e-eeuwse stations in ons land. Naast het tweede Brusselse Zuidstation verdwenen er tal van andere. Enkel het station van Antwerpen en het Brusselse goederenstation Tour & Taxis, die helemaal op het einde van de 19e eeuw werden gebouwd, geven ons nog een idee van hoe het Zuidstation van Auguste Payen er heeft uitgezien.

De aanleg van de Noord-Zuidspoorverbinding tussen 1903 en 1950, ook wel Jonction genoemd, zorgde voor de sloop van duizenden huizen en van de twee kopstations: het Noordstation aan het Rogierplein en het Zuidstation aan het Grondwetplein. De zes sporen van de Noord-Zuidverbinding moesten immers uitwaaiëren tot 18 sporen. Die uitwaaiëring vergde heel wat ruimte die niet kon worden vrijgemaakt vóór het station aan het Grondwetplein. Daarom werd het station van Auguste Payen in 1949 afgebroken en werd er 150 meter verder een nieuw Zuidstation opgetrokken, ter hoogte van de Frankrijk- en de Engelandstraat.

Men wilde de treinen tussen Noord en Zuid bovendien zo horizontaal mogelijk laten rijden. Daardoor kwamen de sporen ter hoogte van het nieuwe Zuidstation ongeveer zes meter hoger te liggen. Treinen zouden voortaan niet meer gelijkvloers aankomen, maar wel op het dak van het station. Het nieuwe station van de architecten Fernand Petit en vader en zoon Adrien en Yvan Blomme, werd gebouwd in modernistische stijl. Het gebruik van gele baksteen zorgde, ondanks het algemeen gebruik van beton, toch voor een elegant uitzicht van het stationsgebouw. Een groot gedeelte van de diensten en handel verdween

onder de perrons. Door de toren met uurwerk, de ventilatieschouw van het gebouw, was het Zuidstation van Petit en Blomme van ver herkenbaar.

Maar ook dit station zou verdwijnen. In 1992 gingen het station en de toren tegen de vlakte. De afbraak was een gevolg van de komst van de Eurostar en de daaraan gekoppelde strenge veiligheidseisen. Hierdoor onderging het Zuidstation een ware metamorfose. Men maakte hiervan gebruik om het hele gedeelte van het station onder de sporen te renoveren. Van het oude station is enkel nog de dragende structuur in staal te herkennen. De omvangrijke infrastructuurwerken hebben ook geleid tot een volledige herinrichting van wegen en openbare ruimten in de omgeving van het station. De Frankrijkstraat werd een flink stuk korter en tussen het station en 'Eurostar Blok 2' kwam een nieuw plein, het Hortaplein, met een ondergrondse parking.

De omgeving van het Zuidstation werd het jachtterrein van speculanten en bouwpromotoren. Die speculatie heeft de prijzen van de gebouwen en gronden spectaculair de hoogte ingejaagd. In 1989 werd de firma Côte d'Or, vlakbij het station, verkocht aan de Zwitserse groep

Jacobs-Suchard. Twee jaar later werd Jacobs-Suchard overgenomen door Philip Morris, 's werelds grootste voedings- en tabaksconcern. De chocoladeproductie verhuisde naar Halle. De gebouwen bleven evenwel in handen van de familie Jacobs. Het tijdstip van de bedrijfsovername viel precies samen met het ogenblik van de discussies over de komst van de hogesnelheidstrein. Sindsdien kregen de gronden rechtover de nieuwe Eurostar-voordeur een enorme meerwaarde.

De komst van de HST – Thalys en Eurostar – trok uiteraard ook de aandacht van de fine fleur van de Belgische vastgoedwereld. Bij dergelijke grote projecten gebeurt het wel meer dat een aantal vastgoedbedrijven en banken zich verenigen en zijn het steeds dezelfde namen die terugkeren. Vele gezinnen werden verplicht hun huis te verlaten om elders een woning te zoeken. Bewoners worden geconfronteerd met een tekort aan degelijke en betaalbare woningen.

Niet alleen het Zuidstation van Payen uit 1864 en dat van Petit en Blomme uit 1950 werden afgebroken, ook het station van Kuregem uit 1869, dat gelegen was op de plaats waar de Bergensesteenweg het kanaal kruiste, werd in de jaren 80 van de vorige eeuw gesloopt.

Alle prachtige stationsgebouwen die het Zuidstation ooit gehad heeft, zijn onder de slopershamer gegaan. Het huidige Zuidstation beschikt niet meer over een echt stationsgebouw. De gigantische ruimte onder de sporen herbergt nu alle spoorwegdiensten. Enkel de dragende stalen structuur wekt nog heimwee op aan vergane glorie. ►

Musea

Brussels Museum van de Geuze

In Brussel is Cantillon, een familiebedrijf uit 1900, de enige nog functionele lambiekbrouwerij. Sinds 1978 is het ook een levend museum van de geuze met rondleidingen en jaarlijks twee publieke brouwdemonstraties. In brouwerij Cantillon komt de sfeer van de Brusselse brouwerijen uit de 19e eeuw opnieuw tot leven.

Lambiek is verschillend van ander bier door het hoge gehalte aan tarwe, zijn spontane gisting en de nagisting in houten vaten. De basis is een mengsel van 65 procent gerstemout en 35 procent tarwe. Gemengd met warm water gaan enzymen zetmeel omzetten in suiker. Als dat is gebeurd, wordt het wort. Het wort wordt voor de houdbaarheid gekookt met hop. Door het gebruik van overjarige hop heeft lambiek geen hopsmaak. Tijdens een koude winternacht wordt het wort in de open lucht uitgestort in een ondiepe koelbak waar het de wilde gisten en bacteriën uit de lucht opneemt. Men verkrijgt daardoor een spontane gisting waarbij het wort wordt omgezet in lambiek.

Lambiek is de basis voor de geuze en diverse fruitbieren. Alle bieren op basis van lambiek smaken zuur. Geuze is het resultaat van een complexe mengeling van lambieken van verschillende leeftijd en met een verschillende smaak. Wanneer door een hergisting op de fles de lambiek begint te schuimen, noemt men hem geuze. Voor de fruitbieren worden er bij Cantillon krieken, frambozen, druiven en abrikozen gebruikt.

Brussels Museum van de Geuze – Brouwerij Cantillon

Gheudestraat 56, 1070 Anderlecht

02 521 49 28 – info@cantillon.be – www.cantillon.be

Open: maandag tot vrijdag 9 tot 17 uur, zaterdag 10 tot 17 uur. Gesloten zon- en feestdagen.

Toegang: 6,00 euro (incl. degustatie). Geleide bezoeken voor groepen op aanvraag.

De huidige meester-brouwer Jean Van Roy te midden van de houten vaten in brouwerij Cantillon.

In deze vaten gebeurt de nagisting van de lambiek. ◀

inhoud

Nationaal Museum van de Weerstand

Verzetsstrijders, partizanen en gewezen krijgsgevangenen uit WO I, maar vooral uit WO II, stelden een massa getuigenissen en documenten over de Duitse bezetting ter beschikking van het nageslacht. Het Belgisch verzet hield zich o.a. bezig met het opzetten van vluchtroutes, met illegale persactiviteiten en met gewapende aanslagen op de bezetter en op collaborateurs.

Verschillende zalen en vitrines zijn gewijd aan het burgerlijke en militaire verzet, aan de clandestiene pers en aan de concentratiekampen. De verzameling bestaat uit wapens, helmen, vaandels, onderscheidingen, emblemen, armbanden, uniformen, urnen, foto's, kranten en pamfletten van het verzet.

Alhoewel het museum, dat sinds 1972 bestaat, een verouderde aanblik heeft en de opstelling niet eigentijds is, is het Nationaal Museum van de Weerstand toch meer dan een bezoek waard.

Nationaal Museum van de Weerstand

Van Lintstraat 14, 1070 Anderlecht

02 522 40 41

resistance.verzet.widerstand.antifa@skynet.be

Open: maandag tot vrijdag

9 tot 12 uur en 13 tot 16.45 uur.

Toegang gratis.

Geleide bezoeken voor groepen op aanvraag (ook tijdens het weekend).

Riolenmuseum

De meeste mensen kennen enkel de zichtbare delen – straatkolken en riooldeksels – van het reusachtig Brussels ondergronds riolennet. Ook de verschillende neveninstallaties, onmisbaar voor een efficiënte afvoer van het afvalwater en voor de preventie tegen mogelijke overstromingen, zijn onbekend.

Met een bezoek aan het Riolenmuseum kan je kennismaken met een koker waardoor de Zenne stroomt, gevolgd door een bezoek aan de hoofdriool onder de Bergensesteenweg. In de verschillende tentoonstellingszalen wordt uitleg gegeven bij de evolutie van het riolennet, de preventie van overstromingen, de plaatsings- en renovatietechnieken en het onderhoud van het net. In de Edouard Goffinzaal wordt hulde gebracht aan de rioolruimers voor hun werk. Edouard Goffin werd in 1988 – het jaar waarin het Riolenmuseum zijn deuren opende – in de Zennekoker gegrepen door het wassende water van de Zenne. Het bezoek eindigt met een overzicht van de waterzuivering.

Riolenmuseum

Anderlechtsepoort, 1000 Brussel

02 279 60 10

riolenmuseum@brucity.be

www.musea.brussel.be

Open: dinsdag tot vrijdag

10 tot 17 uur.

Toegang: 3,00 euro.

Geleide bezoeken voor groepen op aanvraag.

Beschermd erfgoed

Sint-Franciscus Xaveriuskerk

Eloystraat, Georges Moreastraat
1880
Léopold Pepermans
Neogotisch
Beschermd op 26/06/2008

Gemeentehuis

Raadsplein 1, Van Lintstraat 6-8
1877-1879
Jules-Jacques Van Ysendijck
Vlaamse neorenaissance
Beschermd op 13/04/1995

Herenhuis

Liverpoolstraat 33, Heyvaertstraat 124
Laatste jaren van de 19e eeuw
Eclecticisme
Beschermd op 21/12/1995

Herenhuis

Georges Moreastraat 170
1906-1908
Hector Gerard
Eclecticisme
Beschermd op 08/09/1994

Migerodegang en omgeving

Habermanstraat 4A-10, Broyèrestraat 2
Tweede helft van de 19e eeuw
Beschermd op 24/09/1998

Nationaal Gedenkteken der Joodse Martelaren van België

Joodse Martelarensquare
1968-1970
André Godart geassisteerd door Odon Dupire
Monument
Beschermd op 23/10/2003

Octrooipaviljoenen van de Anderlechtsepoort

Anderlechtsepoort 1-2

1836

Auguste-Jean-Joseph Payen

Neoclassicisme

Beschermd op 22/04/1999

Overdekte markt slachthuis met inkompaviljoenen

Ropsy-Chaudronstraat 24

1888-1902

Emile Tirou en Henri Rieck

Industriële architectuur

Beschermd op 08/08/1988

Sociale Voorzorg en appartementsgebouwen

Luchtvaartsquare 29-33, Zelfbestuurstraat 1-7,

Lambert Crickxstraat 2-10

1912

Richard Pringiers

1930-1931

Fernand en Maxime Brunfaut

Art nouveau, Modernistische uitbreiding

Beschermd op 09/09/1993

Veeartsenijschool en park

Veeartsenstraat 41-47, Dokter Kubornstraat

1909

Frans Seroen

Vlaamse neorenaissance

Beschermd op 22/02/1990

Woning E. de Clercq

Kliniekstraat 108

1887-1888

Le Vasseur

Vlaamse neorenaissance

Beschermd op 09/11/1993

Zuidersluis

Poincarélaan 77

1867-1871

Léon-Pierre Suys

Neoclassicisme, Industriële archeologie, Neorenaissance

Beschermd op 22/02/1984

Bronvermelding en bibliografie

Boeken en Brochures

- Anderlecht door de tijden heen, Gustaaf Van den Berghe, 1938, A. Hessens
- Anderlecht, gemeente van kunst en geschiedenis, gemeente Anderlecht
- Anderlecht, inventaire du patrimoine immobilier, Jean Van Audenhove, 1993, Commune d'Anderlecht
- Brussel en de Zenne, Maurice Culot, Hélène Géhot, Eric Hennaut en Anne Lauwers, 1997, Archives d'Architecture Moderne
- De Brusselse kanalen, La Fonderie, 1998, Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- De ringlanen van de Hallepoort tot het Rogierplein, CIDEP, 2005, Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Een geschiedenis van Brussel, Roel Jacobs, 2004, Lannoo
- Een kanaal in Brussel. Bron van leven en werk, Thierry Demey, 2008, Badeaux
- Een trein van Troje. Verhalen over een snelle trein en een slome stad, 1996, Brukselbinnenstebuiten
- Een verkenning van Kuregem, Dirk De Caluwé en Gust Van Roosbroeck, 2002
- Gedenkboek bij het honderdjarig bestaan van de Slachthuizen en Markten van Anderlecht, Abattoir, 1990
- Geschiedenis van een gemeentehuis te Anderlecht, Marcel Jacobs, 1977
- Marx in Brussel, Edward De Maesschalck, 2005
- Toponymie van Anderlecht, Marcel Jacobs, 1995, Anderlechtensia
- Van mensen en gebeurtenissen in Kuregem Anderlecht, Guido Van de Cauter, 2007, Parochies Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt en Sint-Franciscus Xaverius, Pastorale Eenheid Kuregem

Tijdschriften

- Alert
- Brussel Deze Week
- Brussels Studies, Kuregem: van afbraak naar herwaardering, Muriel Sacco, 4 oktober 2010
- Rinck Rond

Websites

- www.abattoir.be
- www.anderlecht.be
- www.cantillon.be
- www.monument.irisnet.be
- www.wijken.irisnet.be
- www.wijkmonitoring.irisnet.be

Beeldenstorm vzw
 Bergensesteenweg 145, 1070 Anderlecht
 02 523 43 50
nik.honinckx@beeldenstorm.be
www.beeldenstorm.be

Het Zuiden in Zicht,
 Oxfam-Wereldwinkel Heist-Goor – Hulshout vzw
 en Intal-ICS Heist-op-den-Berg
 Burgerheidestraat 4, 2220 Heist-op-den-Berg
 015 249 751

MAKS – Media Actie Kuregem-Stad vzw
 Georges Moreaustaat 110, 1070 Anderlecht
 02 555 09 90
maksvzw@maksvzw.be
www.maksvzw.be

School Zonder Racisme vzw
 Cellebroersstraat 37, 1000 Brussel
 02 511 16 36
info@schoolzonderracisme.be
www.schoolzonderracisme.be

Tochten van Hoop Brussel vzw
 Begijnhofplein 7, 1000 Brussel
 0496 793 624
info@tochtenvanhoop.eu
www.tochtenvanhoop.eu

Abattoir NV
 Ropsy-Chaudronstraat 24, 1070 Anderlecht
 02 521 54 19
info@abattoir.be
www.abattoir.be

Atrium Kuregem
 Scheikundigestraat 34-36 bus 15, 1070 Anderlecht
 02 522 24 43
www.atrium.irisnet.be

Gemeente Anderlecht
 Schepen Leopold Lapage,
 Vlaamse Gemeenschapsmateries
 Georges Moreaustaat 5, 1070 Anderlecht
 02 558 08 23
samenlevingsopbouw@anderlecht.irisnet.be
cultuur@anderlecht.irisnet.be
www.anderlecht.be

Gillis NV
 Plantinstraat 17, 1070 Anderlecht
 02 522 39 69
gillis@gillis.be
www.gillis.be

huisvandeMens Brussel
 een initiatief van de Mens.nu
 Stalingradlaan 18-20, 1000 Brussel
 02 242 36 02
brussel@demens.nu
www.demens.nu

**VLAAMSE
 GEMEENS
 CHAPSCO
 MMISSIE**

Vlaamse Gemeenschapscommissie
 E. Jacqmainlaan 135, 1000 Brussel
 02 563 03 00
info@vgc.be
www.vgc.be

